

DAUGYVENĖS KULTŪROS ISTORIJOS
MUZIEJUS-DRAUSTINIS

J AIS GARSUS DAUGYVENĖS KRAŠTAS

Petras Juknevičius

Panevėžys 2008

Daugyvenės kultūros istorijos muziejus draustinis

Jais garsus Daugyvenės kraštas

Petras Juknevičius

Panevėžys 2008

UDK 929(474.5)
Ju 56

© Petras Juknevičius
© Daugyvenės kultūros istorijos muziejus draustinis

ISBN 978-9955-850-01-4
Panevėžys

Kiekvienas kraštas savaip gražus. Ypač gražus, jeigu jame prabėgo nerūpestinga vaikystė. Tada kiekvienas kampelis prisiminimuose atgyja gražiausiomis spalvomis. Ne vienam, augusiam Daugyvenės pakrantėse, dažnai prieš akis iškyla snieguotos Raginėnų pušys, mėnesienoje dar paslaptlingiau atrodantis Raganų kalnas, paryčiais rūku pasidengusios lankos...

Kiekvienas kraštas garsus savo žmonėmis. Daugyvenės kraštas - ne išimtis.

Apie Daugyvenės kraštą išgarsinusius kraštiečius įvairiose konferencijose buvo skaityti pranešimai. Pirmiausia – 1993-2001 m. Panevėžio miesto savivaldybės Viešosios bibliotekos ir Lietuvos istorijos draugijos Panevėžio skyriaus rengtose konferencijose „Kraštiečiai“, taip pat nuo 2000 m. šio rinkinio autoriaus organizuojamose akademinio jaunimo konferencijose. Pagal minėtose konferencijose skaitytus pranešimus ir parengti pateikiami biografiniai rašiniai. Čia nepatenka konferencijų cikle „Daugyvenės krašto šviesuoliai“ skaityti pranešimai.

Biografijos pateikiamos chronologine tvarka.

Žymus jėzuitų istorikas, literatas, kalendorių leidėjas Jonas Pašakauskis kilęs iš Panevėžio krašto. Literatūroje jo pavardė rašoma nevienodai: baltarusių ir lenkų literatūroje jis vadinamas *Pořakovskiu*, lietuvių – *Pořaka-Pořakovskiu*, *Pařakauskiu*, netgi *Pařakiniu*. Nežinome, ar tai jo tikroji pavardė, ar taip jis pasivadino dėl jo gimtinėje tekančio Šakos upelio (Šaka – kairysis Daugyvenės intakas, 16 km ilgio, baseino plotas 51 km². Prasidėjusi Radvilonių apylinkėse, 8 km į š. nuo Šeduvos, į Daugyvenę įteka ties Plaučiškiais).

Taigi Šakos pakrantėse ir turėjo būti būsimojo garsaus jėzuitų veikėjo gimtinė. A. Vanagas nurodo, kad J. Pařakauskio gimtinė buvusi prie Šakos upės, Šeduvos apylinkėse; išėivijos enciklopedijoje rašoma, kad jis gimė „*ũkyje ant řakos krantũ ředuvos par. Panevėžio apskr.*“; baltarusių tyrinėtojas A. Biralas nesismulkindamas nurodo, kad J. Pařakauskis kilęs iš LDK; tiksliausias yra lenkų istorikas Bronislovas Natanskis – rašo, kad iš bajorų kilusio J. Pařakauskio gimtinė – Trakų vaivadija, Upytės pavietas, Šeduvos parapija, tiksliai vietovė nežinoma. Tame regione ir reikėtų ieškoti bajorkaimio (akalicos). O. Maksimaitienės „*Panevėžio istorijoje*“ paskelbtoje 1789 m. iliustracijoje minima Pařakių akalica, bet ji buvo Smilgių parapijoje. 1959 m. Lietuvos administracinio teritorinio suskirstymo žinyne yra 2 Pařakių kaimai: netoli Pociũnėlių, tuometiniame Šeduvos rajone, ir Klovainių apylinkėse, Pakruojo rajone. Pastarasis minimas ir 1974 m. analogiškame žinyne. Nereikėtų pamiršti ir Daugyvenės krašto žinovo E. Prasevičiaus publikacijų iš XVI a. Upytės inventoriaus. Tame šaltinyje minima řakių (gal řakos) vaitystė, sudaryta 1556 metais, kuriai buvo priskirti 5 kaimai, buvę prie řakos. Jis daro prielaidą, kad galėjo būti ir řakos (řakių) dvaras, nes paprastai vaitysčių centrais tapdavo dvarai. Dabar prie řakos yra řileikonių, řliekių, řitkũnų kaimai. Pastarasis priklauso Rozalimo parapijai. Taigi J. Pařakauskio gimtinė galėjo būti kažkur minėtų pirmųjų kaimų apylinkėse. Deja, kol kas tiksliau lokalizuoti trũksta duomenų. Beje, XIX a. pabaigoje Panevėžio krašte tik Tirkřlionių akalicoje (netoli Smilgių) nurodyta smulkaus bajoro Juozapo Pařakinskio, Igno sũnaus, smulki valda (10 deřimtinių dirbamos ir 10 deřimtinių nedirbamos žemės).

Grįžkime prie mūsų herojaus. Jonas Pařakauskis gimė 1684 m. kovo 1 d. Tėvai bajorai jį dar mažą išsiuntė mokytis į Kauno jėzuitų gimnaziją. Baigęs retorikos klasę 1700 liepos 21 d. jis įstojo į šv. Igno jėzuitų naujokyną Vilniuje. 1702-1703 mokslo metais J. Pařakauskis retorikos studijas jau tęsė Nesvyžiaus kolegijoje (kitur nurodoma – pedagoginėje seminarijoje, bet čia klaida, nes tos mokyklos glaudėsi po vienu stogu). Iš

ten jis vėl grįžo į Vilnių, 1703-1706 metais studijavo filosofiją universitete. Jo studijoms vadovavo Mykolas Sufčinskis. Pedagoginę praktiką J. Pašakauskis atliko 1706-1709 m. universiteto žemiausioje gramatikos ir sintaksės klasėje. Tada išryškėjo jo pedagoginis talentas. Maro metu, 1709-1710 m., jis su teologijos profesoriais buvo apsistojęs Lukiškių priemiestyje, o po to Dvaryščiuje (gal Dvarčionyse – P. J.). Ten jis ir pradėjo teologijos studijas, jas tęsė 1711 m. grįžęs į Vilnių. Kunigu Jonas Pašakauskis išventintas 1713 m. gegužės 21 d. (kiti šaltiniai nurodo birželio 1 d. – P. J.). Baigęs teologijos studijas jis dalyvavo viešuose disputuose, gindamas scholastiką sakė lietuviškai pamokslus. Iš Vilniaus J. Pašakauskis išvyko į Kauną, kur 1714-1715 metais mokytojavo jėzuitų kolegijos poetikos ir retorikos klasėje, o nuo 1716 m. iškalbos mokė Kražių kolegijos auklėtinius. 1716-1717 m. jis atliko terciatą Nesvyžiuje ir grįžęs į Kauną 1717 m. rugpjūčio 15 d. jėzuitų šv. Pranciškaus Ksaveriečio bažnyčioje padarė 4 iškilmingus įžadus bei įstojo į Ordiną. Jis buvo paskirtas Kauno gimnazijos direktoriumi ir lietuvių pamokslininku. 1718 m. liepos mėnesį J. Pašakauskis paskirtas profesorauti į Vilniaus universitetą (VU), o rugpjūčio 30 d. gavo filosofijos daktaro laipsnį. Trejis metus jis dėstė VU, o 1720 m. išvyko į Nesvyžių, kur tapo kolegijos prefektu (kitur nurodyta kad studijų direktoriumi ir ekonominių reikalų vedėju). Bet jau 1722 m. Ona Kotryna Sanguškaitė-Radvilienė, LDK kanclerio Karolio Stanislovo našlė, išsirinko jį savo septynmečio sūnaus Jeronimo Florijono mokytoju ir auklėtoju. Nuo tada 13 metų J. Pašakauskis išbuvo Radvilienės dvare. Čia jis galėjo naudotis turtinga Radvilų biblioteka, čia prasidėjo jo, kaip rašytojo, veikla. Naujaisi tyrinėjimai paneigia teiginius, kad jis 1728-1730 m. lydėjo savo auklėtinį kelionėje po užsienį. J. Pašakauskis tuo metu daugiausia laiko praleido Bialoje (Podliesėje) ir rašė, rašė... Daugiausiai veikalų jis parašė gyvendamas pas Radvilas, bet išleido jau būdamas Slucko ir Nesvyžiaus kolegijų rektoriumi: Slucke buvo 1735-1738 m., o Nesvyžiuje 1738-1742. Dirbant Slucke jam priklausė rezidencija Bobruiske. Nuo 1742 m. balandžio 18 d. J. Pašakauskis tapo Nesvyžiaus šv. Mykolo bažnyčios pamokslininku, ordino brolių katechetu ir dvasiniu tėvu. Vėl labai daug rašė. Kaip ir anksčiau, jis galėjo naudotis Radvilų biblioteka, gaudavo knygų ir iš Zaluskių. 1756 m. savarankiškai gyventi jis persikėlė į Nesvyžiaus kolegiją. Čia mokė istorijos ir prancūzų kalbos filosofiją studijavusius klierikus. Pakirstas staigios ligos (atrodo, paralyžiaus), po 6 mėnesių kančių Jonas Pašakauskis 1757 m. birželio 3 d. mirė Nesvyžiuje.

Sunku įvertinti ir aprėpti jo kūrybą, nes tai, be abejonės, vienas labiausiai savo veikalais ir vertimasi mūsų kultūrai nusipelnusių jėzuitų.

Be 8 lietuvių kalba išleistų pamokslių, jis daug rašė lenkiškai. Daug jo darbų sulaukė pakartotinių leidimų. Jo knygos spausdintos Varšuvoje, Vilniuje, Krokovoje, Sandomire, Kališe. Remdamasis Ž. B. Bosiuje, E. Rychteno ir M. Sandero darbais, jis parašė kompiliacines knygeles apie protestantizmo plitimą Vakarų Europoje. Istorikė I. Lukšaitė pastebi, kad Jonas Pašakauskis ir Stanislovas Rostovskis pradėjo kurti požiūrį į reformaciją kaip į laikiną dalies visuomenės paklydimą, kurį paskatinusios svetimos iš užsienio perimtos idėjos, o reformacijos silpimą laikė gerai organizuotos katalikų bažnyčios veiklos rezultatu. Šis požiūris dalyje istorijos tyrinėjimų įsitvirtino keliems šimtmečiams. J. Pašakauskis atkakliai teigė, kad Lietuvoje kilmingieji gali būti katalikai, o asmenys, atsisakę katalikybės praranda, ir kilmingumą t. y. siekė psichologiškai pagrįsti ir kūrė motyvaciją stipriam to meto bajorų visuomenės nepakantumui kitiems tikintiesiems.

Svarbiausias jo veikalas yra Krikščioniškojo mokslo išdėstymas 5 tomuose (iš viso 1403 psl.), ypač kreipiant dėmesį į protestantų ginčijamas arba kitaip suprantamas tikėjimo tiesas. Kitoje religinėje knygoje „Ganytojo Jėzaus Kristaus balsas“, kaip „Katalikų moksle“, jis stengiasi paneigti protestantizmo idėjas filosofiniais bei teologiniais argumentais. Kituose darbuose („Liuteronizmo istorija“, „Schizmos istorija“) jis griebiasi istorinės ir politinės argumentacijos. Jėzuitų istorikas ateistus laiko savavališkais ir ištvirkusiais žmonėmis, kurie, nujausdami neišvengiamą Dievo teismą, savęs nuraminimui teigia, jog nėra jokio Teismo ir Dievo. Jiems J. Pašakauskis priskiria ir antikos filosofą Epikūrą su sekėjais. Jį labai jaudina tai, kad reformacijos veikėjai išvertė Bibliją į nacionalines kalbas ir padarė ją prieinamą platesiems skaitytojų sluoksniams. Anot jo, teisę skaityti Biblijos tekstus gali turėti tik dvasininkai. Martyną Liuterį jis laikė choleriku, kerštingu žmogumi. Savo knygoje jis skyrė dėmesio protestantizmo plitimui Pabaltijyje ir t. t. Vien jo kūrinių aptarimui būtų galima skirti atskirą darbą.

Pasauliečiams įdomesni kiti jo darbai – kalendoriai, kurie buvo populiarūs tarp bajorų. J. Pašakauskis kalendorius leido 1735-1749 m. Jie buvo spausdinami Varšuvoje ir Vilniuje. Kalendoriai turi pasaulietiško budo. Beje, mūsų mokslinėje literatūroje Jonas Pašakauskis pirmiausia ir apibūdinamas kaip pirmųjų Lietuvos kalendorių sudarytojas. Jo biografas Bronislovas Natonskis mano, kad pirmąjį kalendorių jis turėjęs išleisti dar 1734 m., bet tam trūksta svaresnių įrodymų. Pirmasis žinomas kalendorius „Kalendarz polityczny na Rok Pański 1737“ pasirodė 1737 m. Iš viso išleista 19 kalendorių. J. Pašakauskio kalendoriuose pateikiamas pasaulio kraštų, žemės apvalumo bei dydžio supratimas, vangiai minimas ir M.

Kopernikas, kurio sistemai santūriai nepritariama. Nors „*Dievo paslaptį, - anot leidėjo, – žmogui sunku suprasti*“, tačiau stengtasi religinius mokymus susieti su mokslo duomenimis. Kalendoriuose bandoma pateikti nuoseklią pasaulio chronologiją, datuoti pasaulio sukūrimą, pasaulinį tvaną, darniai pereiti prie Romos istorijos ir t. t. Pasaulyje tai nebuvo naujiena: net I. Niutonas rimtai bandė sutvarkyti biblinę chronologiją, o vienas anglikonų vyskupas valandos tikslumu išskaičiavo momentą, kada Dievas įpūtęs Adomui dvasią...

J. Pašakauskis šiuo požiūriu pasirodė santūresnis, daugiau operavo daugiau apvaliais skaičiais. Jau pirmuosiuose savo kalendoriuose jis rašė, kad, pritardamas Šviečiamojai amžiaus idėjoms, nebeaiškina astrologijos, įvairių pranašysčių bei dangaus kūnų konsteliacijos žmogaus likimui. Matyt, tai ir sukėlė fanatikų pyktį, nes, kaip teigia lenkų istorikas V. Smolenskis, 1737 m. kalendoriai buvo naikinti. Vėliau naikintas 1749 m. kalendorius už užuominas apie žemės sukimąsi.

Pereikime prie konkretesnių pavyzdžių. VU, tuometinė Akademija, pirmoji LDK pradėjo spausdinti kalendorius. 1737 m. išspausdinto J. Pašakauskio kalendoriaus pirmoji dalis skirta atskiroms Šventojo rašto temoms. Antai teigiama, kad „*pirmasis pasaulio istorijos periodas, trukęs 1656 metus, prasidėjo jo sukūrimu ir baigėsi pasauliniu tvanu*“, kad „*nuo pasaulio sukūrimo iki Kristaus gimimo praėjo 4000 metų*“. Iš pasaulinės istorijos įvykių paminėti tik Liublino unija, Vilniaus akademijos įkūrimas, turkų sutriuškinimas prie Vienos ir Augusto III išrinkimas Respublikos karaliumi. Antrajame skyrelyje išvardyti Romos katalikų bažnyčios suvažiavimai, trečiajame – bažnytinės erezijos, ketvirtajame – vienuolių ordinais ir jų įkūrimo datos, penktajame skyrelyje yra Lenkijos karalių ir Lietuvos didžiųjų kunigaikščių sąrašas nuo legendinio Lecho. Antroje kalendoriaus dalyje pateiktos bendriausios žinios apie Respubliką ir didžiąsias Europos valstybes.

Kitų metų kalendoriuje pakartotos tos pačios istorinės žinios, išskyrus dvi naujas datas: Žalgirio mūšio ir Amerikos atradimo.

1739 m. kalendoriuje J. Pašakauskis parašė naują istorinę dalį „*Visuotinę istoriją nuo pasaulio sukūrimo iki Kristaus gimimo*“ („*Historia uniwersalna od stworzenia Świata do narodenia Chrystusa*“). Čia dėmesį patraukia jo pasaulinės istorijos periodizacija. „*Kaip savaitė turi 7 dienas, – rašė J. Pašakauskis, – taip ir pasaulio istoriją patogiausia dalyti į 7 stadijas (stades mundi). Pasaulio suskirstymas į atskiras stadijas padeda geriau jas įsiminti. Čia trumpai aprašysime šešias stadijas, o septintoji šiuo metu tęsiasi*“. Tokia periodizacija rodo, kad ir XVIII a. scholastiniai principai dar buvo gajūs. Istorikas A. Šidlauskas rašo, kad šiuo atveju J.

Pašakauskis žengė atgal į viduramžius. Pasak kalendoriaus leidėjo, pasaulis buvęs sukurtas spalio 28 d., 4000 metų prieš Kristaus gimimą. Pirmoji stadija trukusi nuo pasaulio sukūrimo iki tvano, kuris įvykęs 1656 m. Antroji stadija trukusi 426 metus: nuo Nojaus išlipimo iš arkos iki Abraomo; trečioji stadija – 430 metų: nuo Abraomo iki izraelitų išėjimo iš Egipto; ketvirtoji stadija – 480 metų: nuo izraelitų išėjimo iš Egipto iki Saliamono šventyklos pamatų statybos; penktoji stadija – 776 metus: nuo Saliamono šventyklos pamatų statybos iki Babilono nelaisvės, ir pagaliau šeštoji stadija trukusi 531 metus: nuo Babilono nelaisvės iki Kristaus gimimo. Septintoji stadija – tai laikotarpis nuo Kristaus gimimo iki kalendoriaus autoriaus dienų.

1740 metų kalendorius – tai jubiliejinis leidinys, skirtas ordino įkūrimo 200 metų sukakčiai paminėti. Todėl jame daugiausia išvardyti jėzuitų ordino šventieji, kardinolai, generolai, provincijų viršininkai, akademijų ir kolegijų rektoriai. Kitų kalendorių plačiau neaptarsime.

Iš J. Pašakauskio vertimų bene įdomiausias yra satyrinis lotyniškų ir prancūziškų kūrinių rinkinys „Absurda Jansenistica“ (Warszawa, 1755). Be to, jis išvertė R. Belermino, J. Lamberto, J. Pinamonto ir kitų autorių kūrinių.

J. Jarockio liudijimu, gyvenimo pabaigoje J. Pašakauskis dirbo prie plačios Lietuvos ir Lenkijos respublikos katalikų bažnyčios istorijos. Rankraštyje liko atsiliepiamas į G. Burneto paskvilį „Izidoriaus Oračo gyvenimas...“. Pagaliau reikėtų paminėti Krokuvoje saugomą 1200 lapų rankraštį „Słownyk biograficzny wybitniejszych jezuitów prowincji zakoniej litewskiej“, dar žinomą ir šiais pavadinimais: „Societes Iesu Lithuania“ arba „De viris illustribus Provinciae Lithuaniae S. J.“. Šiame jėzuitų biografiniame žinyne aptarta beveik 1400 jėzuitų, dirbusių šioje provincijoje. Sudarydamas žinyną J. Pašakauskis rėmėsi jėzuitų nekrologais, kuriuose nurodyta ne tik kokioje mokykloje ir kokius dalykus jie dėstė, bet ir ką parašė. Tai svarbus šaltinis Lietuvos mokyklų istorijai nuo pirmosios kolegijos įsteigimo iki XVIII a. vidurio.

Matyt, daug ko dar nespėjo nuveikti iš mūsų krašto kilęs garsusis jėzuitų istorikas. Jo kūrybinis palikimas dar tebelaukia tyrinėtojų dėmesio.

Šaltiniai ir literatūra

1. Bukauskas A. Trumpa Šeduvos miesto istorija. – Utena. – 1992. – P.18.
2. Daugyvenės kraštas / Parengė V. Šernas. – K. – 1998. – P.8.
3. Juknevičius P. Jonas Pašakauskis // Krašto dvasininkai: sielovada ir visuomeninė veikla. Konferencijos, įvykusios 2003 m. gruodžio 12 d., pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2003. – P.3 – 4.
4. Juknevičius P. Jonas Pašakauskis // Tėvynė. – 2004 0 14.

5. Lietuvos TSR administracinio teritorinio suskirstymo žinynas. – V. – 1959. – P.868.
6. Lietuvos TSR administracinio teritorinio suskirstymo žinynas. – D.1. – V. – 1974. – P.158.
7. Lukšaitė I. Reformacija Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje ir Mažojoje Lietuvoje. XVI a. trečias dešimtmetis – XVI a. pirmas dešimtmetis. – V. – 1999. – P.32.
8. Maksimaitienė O. Panevėžio miesto istorija. – Panevėžys. – 2003. – P.35.
9. Matulaitytė S. Pašakovskis, Pašakinis... // Tarybų Lietuvos enciklopedija (toliau – TLE). – T.3. – V. – 1987. – P.418.
10. Natoński B. Poszakowski Jan // Polski słownik biograficzny. – T.XXVII / 4. – Zecz.115. – Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdansk – Łódź. – 1983. – P.704–707.
11. Pašakauskis Jonas // Lietuvių enciklopedija. – T.22. – Boston. – 1960. – P.124–125.
12. Prascevičius E. Upytės valsčiaus Šakių ir Žibartonių vaitystės 1556 metais // Mūsų kraštas. – 1996 04 13.
13. Šidlauskas A. Istorija Vilniaus universitete XVI a. pabaigoje – XIX a. pradžioje. – V. – 1989. – P.62–64, 124.
14. Šileikytė F. ir kt. Kalendoriai // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.2. – V. – 1986. – P.183.
15. Vanagas V. Lietuvių rašytojų sąvadas. – V. – 1987. – P.36, 396, 411.
16. Vilniaus akademijos vizitatorių memorialai ir vyresniųjų nutarimai. – V. – 1987. – P.14, 290.
17. Vilniaus universiteto istorija. 1579 – 1803. – V. – 1976. – P.190, 198, 199, 218, 219.
18. Алфавитный список землевладельцев Ковеской губернии. Издание 2 – е. – Ковно. – 1882. – С.381.
19. Бирало А. Философская и общественная мысль в Белоруссии и Литве в конце XVII – середине XVIII вв. – Минск. – 1971. – С.45–47, 52, 55–60, 118, 172.

Bibliografas, tautosakininkas Jonas Koncevičius

Tarp žymių XIX šimtmečio asmenybių mūsų kraštui deramai atstovauja Jonas Koncevičius. Deja, beveik nieko nežinome apie šio žmogaus vaikystę, ankstyvosios jaunystės metus.

Jonas Koncevičius gimė 1835 m. spalio 26 (14) d. Šeduvoje. 1857 m. jis baigė Šiaulių gimnaziją. Dirbdamas namų mokytoju pas gimnazijos draugo tėvą Adomą Bukauskį Kauklių dvare, netoli Pušaloto, jis susipažino su tuo metu Pušalote kunigavusiu Antanu Juškevičiumi-Juška (1819-1880). Pastarojo paragintas J. Koncevičius pradėjo rinkti tautosaką, domėjosi lietuvių kalba. Sukaupią medžiagą jis vėliau atidavė J. Juškai. Beje, 1928 m. išleistame leidinyje „Lietuviškos pasakos įvairios“ (surinktos J. Basanavičiaus) yra ir J. Koncevičiaus užrašytų pasakų (P.152-168). Vėliau pasirodžiusį A. Juškos dainų rinkinį jis vertino kaip patriotišką žygdarbį. J. Biržiška rašo, kad iš A. Juškos jis gavo ir Šleicherio gramatiką lietuvių kalbos studijoms.

1858-1862 m. Jonas Koncevičius studijavo Maskvos universiteto Istorijos ir filologijos fakultete. Daugiausia duomenų ir išliko apie jo studijų metus, nes apie lietuvių studentų veiklą Maskvoje jis parašė atsiminimus, o šie 1910 m. buvo išspausdinti „Aušrinėje“ (Nr.2). 1863-1864 m. sukilimo išvakarėse Maskvoje susikūrė nelegalus lietuvių

studentų būrelis, kuriam priklausė Jonas Koncevičius, Pranas Lipštas, Leonas Taraškevičius, Juozas Savickas ir kiti. Iš J. Koncevičiaus atsiminimų matyti, kad pagrindinis būrelio tikslas buvo rengti elementorius, vadovėlius lietuvių kalba, Lietuvos istoriją ir kitą literatūrą, reikalingą liaudžiai šviesti. Prie šio būrelio mėgino prisidėti keletas Slucko gimnaziją baigusiu lietuvių studentų (beje, lietuviškai jie nemokėjo), išpažinusių reformatų tikėjimą. Jie siūlė leisti dvikalbį (lenkų ir lietuvių kalbomis) laikraštėlį, versti į lietuvių kalbą svarbiausius mokslo ir grožinės literatūros veikalus (ypač A. Mickevičiaus), Liuterio bibliją, ragino čekų pavyzdžiu žadinti lietuvių nacionalinę savimonę. Susirinkime dalyvavo apie 20 studentų. J. Koncevičius su jų pasiūlyta plačia veiklos programa nesutiko, teisinosi, kad dėl bendrinės literatūrinės lietuvių kalbos nebuvimo iš karto visko padaryti negalima, kad biblijos vertimas nesukurs literatūrinės kalbos. Nuo tolesnio bendradarbiavimo su sluckiečiais J. Koncevičių galėjo atbaidyti ir jų reformacinė orientacija. Vis dėlto po pasitarimo (apie 1862 m.) J. Koncevičiaus būrelis pradėjo leisti rankraštinių laikraštėlių, kurio motto buvo patarlė „*Kol saulė patekės, rasa akis išės*“. Kadangi pats laikraštėlis neišliko, lieka nežinomas ir jo pavadinimas. Tarp jo leidėjų minimas ir Bukauskis, greičiausiai tai J. Koncevičiaus gimnazijos laikų draugas.

Šį lietuvių studentų būrelį J. Šliūpas pavadino „Lietuviška draugyste“. Būrelis Maskvoje veikė neilgai. 1863 m. prasidėjus sukilimui kai kurie būrelio nariai (P. Lipštas, L. Daraškevičius) prisidėjo prie sukilėlių, kiti išsiskirstė. Istorikas E. Vidmantas aukštai įvertino šį būrelį. Anot jo, „*tai buvo pirmoji poreforminio laikotarpio lietuvių etnokultūrinio pobūdžio nacionalinė organizacija, susijusi su nacionalinio išsivadavimo tikslais*“.

Yra užuominų, kad dar studijų metais J. Koncevičius su Rubaževičiumi buvo sutarę sudaryti pradžios mokslo knygą lietuviškai mokyklai.

Baigęs studijas J. Koncevičius dar kurį laiką dirbo Maskvoje, paskui persikėlė į Latviją. Pirmasis jo gyvenimo dvidešimtmetis po studijų nėra aiškus. Nuo 1883 m. jis mokytojavo Rygos gimnazijoje, o nuo 1896 m. persikėlė į Talsus, ten ir mirė apie 1915 metus. Tiesa, kai kurios jo korespondencijos „Aušrai“ apie 1881 m. rašytos iš Kuldygos.

J. Koncevičiaus atvykimas į Rygą sutapo su „Aušros“ pasirodymu. Jis tapo aktyviu jos bendradarbiu. 1883 m. „Aušroje“ (Nr. 6) jis rašė: „*Koznas norėdamas moksluose prisisžviesti, nieko neranda lietuviszkuose rasztuose*“. J. Koncevičius rašė ir apie A. Ugianskio (1816–1870) palikimą, atvežtą iš Kazanės į tėviškę netoli Tytuvėnų, minėjo jo parengtą

lietuvių–rusų kalbų žodyną, numatytą išspausdinti Leipcige. Be „Aušros“, Jonas Koncevičius dar bendradarbiavo „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgoje“, „Ūkininke“, „Varpe“, „Lietuvių laikraštje“, „Vilniaus žiniuose“. Jis rašė literatūros, švietimo, kalbos klausimais. Straipsnius pasirašinėjo kriptonimais ir slapyvardžiais: *J. K. S, J. K. Š, Šeštokas J. K., Šeduvietis, Leišis S.* Tautosakos publikacijas, straipsnius bei pastabas lietuvių ir latvių kalbų klausimais jis spausdino Tilžėje leistame vokiškame tęstiniame leidinyje „Mitteilungen der Litauischen Literarischen Gesellschaft“ (Šis leidinys buvo pradėtas leisti 1879 m. A. Becenbergerio, G. Neselmano, L. Pasargės ir kt. iniciatyva – P. J.). Kai 1880 m. A. Becenbergeris išspausdino lietuvių bibliografiją, 1881-aisiais J. Koncevičius ją papildė. Jis iškėlė į viešumą M. Daukšos, K. Sirvydo darbus, sudarė gana išsamų bibliografinį XIX a. pasirodžiusių lietuviškų leidinių aprašą (1883), vienas pirmųjų prabilo apie Peterburgo senato archyve esančią Lietuvos Metriką (1887), nušvietė K. Nezabitausko veiklą lietuvių raštijoje (1897) ir t. t. Petras Kriaučiūnas 1883 m. laiške J. Basanavičiui mini, kad mokytojas Jonas Koncevičius yra bandęs legaliai „čekišku“ raidynu išleisti aritmetiką ir kalendorių. Jis rengė spaudai lietuvišką chrestomatiją. Deja, šis rankraštis neišliko.

Literatūra

1. Biržiška V. Jonas Koncevičius // Aleksandrynas. – T.3. – Chicago. – 1965. – P.400–403.
2. Bukauskas A. Trumpa Šeduvos miesto istorija. – Utena. – 1992. – P.18.
3. Gineitis L. Lietuvių literatūros istoriografija ligi 1940 m. – V. – 1982. – P.175, 193, 206.
4. Juknevičius P. Bibliografas, tautosakininkas Jonas Koncevičius // Tėvynė. – 2007 02 14.
5. Juknevičius P. Tautosakininkas ir bibliografas iš Šeduvos // Jais garsi gimtinė. Konferencijos, įvykusios 2002 m. sausio 25 d., pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2002. – P.5–6.
6. Juknevičius P., Navalinskaitė K. Švietėjas Leonas Daraškevičius // Daugyvenės krašto šviesuoliai – 4. Konferencijos, įvykusios 2006 m. spalio 14 d. Burbiškio dvare, pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2006. – P. 4.
7. Juknevičius P., Navalinskaitė K. Švietėjas, sukilėlis Leonas Daraškevičius // Tėvynė. – 2006 11 08.
8. Kapsukas V. Raštai. – T.10. – V. – 1971. – P.466.
9. Koncevičius Jonas // Lietuvių enciklopedija. – T.12. – Boston. – 1957. – P.311.
10. Koncevičius Jonas // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.2. – V. – 1968. – P.185.
11. Krivickas J. Res non verba.(Šiaulių berniukų gimnazijos – J. Janonio vidurinės mokyklos istorija. 1851 – 1991). – K. – 1991. – P.20
12. Lietuviškieji slapyvardžiai. – T.2. – V. – 1996. – P.91, 283, 379.
13. Lietuviškieji slapyvardžiai. – T.3. – V. – 1998. – P.269, 272, 346.
14. Lietuvių nacionalinio išsivadavimo judėjimas (ligi 1904 metų). – V. – 1987. – P.107, 144, 154.
15. Merkys V. Knygnešių laikai 1864 – 1904. – V. – 1994. – P.133.
16. Merkys V. Nelegalioji lietuvių spauda kapitalizmo laikotarpiu (ligi 1904 m.). – V. – 1978. – P.144.
17. Šliūpas J. Rinktiniai rašti. – V. – 1977. – P.294, 309, 569.

18. Tyla A. Lietuvos valstiečių istorijos (1795-1861) broožai // Lietuvių atgimimo studijos. (Liaudis virsta tauta). – T.4. – V. – 1993. – P.91.
19. Tyla A. Lietuvių Alma mater Maskvoje // Mokslas ir gyvenimas. – 1974. – Nr.6. – P.38.
20. Vanagas A. Lietuvių rašytojų sąvadas. – V. – 1987. – P.81, 433.
21. Vidmantas E. Lietuvių studentų nelegalių organizacijų kūrimasis ir veikla Maskvoje 1862-1882 m. // Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, serija A. – 1983. – T.2. – P.72–73.
22. Zinkevičius Z. Lietuvių kalbos istorija. (Bendrinės kalbos iškilimas). – T.5. – V. – 1992. – P.157–158.
23. Žukas V. Koncevičius Jonas // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.2. – V. – 1986. – P.365.
24. Žukas V. Lietuvių knygotyros broožai. – V. – 1989. – P.63–65, 68, 71.

Dievdirbys Jonas Danauskas

Jonas Danauskas gimė 1855 m. Žiurkių kaime, netoli Rozalimo, dabartiniame Pakruojo rajone, liaudies meistro šeimoje: ir senelis, ir tėvas buvo savamoksliai dievdirbiai. Jų amato sekėju tapo ir Jonukas: jau piemenaudamas pas vieną ūkininką gimtajame kaime išdrožęs pirmąjį savo darbą – nuogą piemenėlį. Pamaldi kaimynė, pamaniusi, kad nuodėmė drožti nuogą piemenėlį, nunešė skulptūrėlę klebonui. Pamatęs kūrinėlį, klebonas patarė vaiką leisti į mokslus.

Pas Klovainių daraktorių pramokęs rašto, J. Danauskas pusę metų mokėsi bažnytinių reikmenų dirbtuvėse Varšuvoje.

Grįžęs į tėviškę, su vyresniuoju broliu Antanu pelkėtoje Moniūnų kaimo vietoje, pramintoje Starkyne (kieme buvo ažuolas su gandravidžiu), nusipirko vienkiemį ir čia įsikūrė visam laikui. Brolis ūkininkavo, o Jonas atsidėjo dievdirbio amatui.

Jonas Danauskas dalyvavo 1907 m. Vilniuje surengtoje pirmojoje Lietuvių dailės parodoje. Jos kataloge įrašyta: „*J. Danauskas. Altorių ir bažnytinių reikmenų projektai*“. Savo kuklų pasirodymą jis teismo: „*Nelaimė mums biedniems artistams: naktimis ne koks darbas, o dienomis reik ant duonos kasnio užsidirbti*“. O pats save meistras taip apibūdino: „*Neturtingi tėvai, ir aš dideliame neturte turiu vargti. Pats išsilavinau atskirti stilių iš knygų, kurias turiu nuo 150 metų palikusias po senelių prosenelių... Meldžiu meilingai prie apsvarstymo apreikšti komitetui visam, kad tas visas darbas yra padarytas per vargdienį artistą iš po šiaudinės pastogės ir prie juodų barštelių bliūdo.*“

J. Danauskas mokėjo statyti namus, dirbti karstus. Be to, ir bažnytinių užsakymų jam nestigo. Matyt, tai lėmė ir jo pabuvimas Varšuvoje. Skirtingai nuo kitų dievdirbių, jis skurdo nepatyrė, visada rengėsi tvarkingai ir net madingai. Antai 1928 m. už šoninio altoriaus Gružių bažnyčioje įrengimą J. Danauskui sumokėta 1800 litų.

Amžininkai prisimena, kad šis Daugyvenės krašto dievdirbys gyveno ir dirbo seklyčioje, o darbus laikė svirne. Keldavosi anksti ryte ir ilgai vaikščiodavo, o paskui imdavosi darbo. Dirbdavo greitai, bet su meile ir atsidadavimu. Savo darbus pažymėdavo inicialais, bet dažnai ir pasirašydavo „*J. Danowski*“. Jo kūrinių yra Rozalimo, Klovainių, Pakruojo, Pasvalio, Upytės ir kitose bažnyčiose. Radviliškio bažnyčioje buvo grupinės kompozicijos Velykų karstui ir Kalėdų prakartėlei. Debeikių bažnyčioje ant Betliejaus statulėlių lotyniškas užrašas „*A. D. 1900. D. Dec. J. Janovski fecit*“ irgi liudija jo autorystę. Daug J. Danausko sukurtų skulptūrėlių buvo Klovainių ir Rozalimo kapinėse, bet jas vėliau išgrobstė kolekcionieriai.

Į senatvę dievdirbys apako. Pasakojama, kad dėl pavėluotos akių operacijos Šiauliuose. Jonas Danauskas mirė turėdamas 83 metus, 1937 m. spalio 29-tosios rytą: atsikėlė, atsigėrė šalto vandens, užsikabino duris iš vidaus ir iškeliavo amžinybėn... Palaidotas Rozalimo kapinėse, jose iš anksto buvo pasistatęs paminklą.

Jonas Danauskas šeimos nesukūrė, liko vienišas. „*Gausi kokią Šatrijos ragana, tai teks dėti paskui į armotą ir šauti į velnių būrį*“, – taip jis aiškina savo viengungystę. Bet veikiausiai, kaip ir daugeliui dievdirbių, sukurti šeimą trukdė nesėslus gyvenimo būdas.

Kunigas Leopoldas Pratkėlis dievdirbį apibūdino kaip labai švelnaus būdo, maldingą, blaivaus mąstymo žmogų.

Šaltiniai ir literatūra

1. Buziliauskaitė S., Juknevičius P. Dievdirbys Jonas Danauskas // Jais garsi giminė. Konferencijos, įvykusios 2002 m. sausio 25 d. pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2002. – P.10–11.
2. Danauskas Jonas // Lietuvių enciklopedija. – T.37. – Boston. – 1985. – P.123.
3. Daugyvenės kraštas / Parengė V. Šernas. – K. – 1998. – P.558.
4. XX a. lietuvių dailės istorija. – T.1. – V. – 1982. – P.41, 79, 81.
5. Juknevičius P. Kaimo dievdirbio altorius // Sodžius. – 1993. Nr.3. – P.9.
6. Juknevičius P. Skulptoriaus Jono Danausko kūriny Upytėje // Panevėžio rytas. – 1993 02 25.
7. Lietuvos TSR kultūros paminklų sąrašas. – V. – 1973. – P.508–509, 689–693, 703, 725.
8. Mažrimas E. Menininkas iš Rozalimo // Tauragiškių balsas. – 1997 01 23.
9. Nekrašius J. Jonas Danauskas – dievdirbys iš Rozalimo // Šiaulių kraštas. – 1993 01 30.
10. Nilytė N. Gyvenimas po 140-ies // Auksinė varpa. – 1995 09 12.
11. Nutarimas dėl Jono Danausko testamentą patvirtinimo // Panevėžio apskrities archyvas. – F.9 – R. – Ap.1. – B.1930. – L.16.
12. Panevėžio vyskupija. Istoriniai duomenys, pastoracinė veikla. – V. – 1998. – P.90, 270, 352, 531, 543.
13. Petrusis J., Žemaitytė Z. Skulptorius uš Rozalimo // Kultūros barai. – 1969. – Nr.3. – P.58 – 61.
14. Rimantas J. Petras Rimša pasakoja. – V. – 1964. – P.129, 133, 152.
15. Šliažas G. Pakruojo rajonas. – V. – 1986. – P.35.

16. Umbrasas J., Kunčiuvienė E. Lietuvių dailininkų organizacijos 1900 – 1940. – V. – 1980. – P.212.
17. „Visas gyvenimas prie juodų barštelių bliūdo“ / I. Tiknuivienė // Šiaulių kraštas. – 1995 08 07.
18. Žadeikytė R. Medinių dievų gyvenimai // Šiaulių kraštas. – 1998 04 23.
19. Žmuidzinavičius A. Paletė ir gyvenimas. – V. – 1961. – P.112.

Švietęs žmones kunigas nebuvo valdžių mėgstamas

Būsimasis kunigas švietėjas Jonas Karbauskas gimė 1866 m. lapkričio 28 d. Pračiūnų (Preičiūnų) kaime, dabartiniame Pakruojo r. Nežinome, kur Jonukas sėmėsi pradžios mokslų. 1878-1883 m. jis mokėsi Šiaulių gimnazijoje. Baigęs 4 gimnazijos klases, 1884 m. įstojo į Žemaičių kunigų seminariją, tuomet jau veikusią Kaune. Kunigu buvo išventintas 1889 metais. J. Karbauskas ilgai negalėjo gauti klebono vietos. Jam teko vikarauti Šiauliuose (1890-1896), Pašvitinyje (1896-1897), Truskavoje (1897-1899) ir kartu būti kuratu Vadaktuose (1899-1903), Kupreliškyje (1903-1907), Dambavoje (1907-1913), Viešvėnuose (1913-1917). Tik nuo 1917 m. Jonas Karbauskas tapo Tverų klebonu.

Tokį dažną kunigo kilnojimą galima paaiškinti tik rusų, o vėliau ir vokiečių valdžios baimė, kad veiklus, jaunimą šviečiantys kunigas nesukurstytų žmonių prieš esamą santvarką. Tveruose jis klebonavo iki 1921 metų. Nuo 1921 m. iki mirties kunigas gyveno Panevėžyje. Čia jis buvo 8-jo pėstininkų pulko kapelioniu. 1922 m. tapo Panevėžio kalėjimo kapelionu, nuo 1927-ųjų dėstė tikybą Panevėžio amatų mokykloje.

Kunigas Jonas Karbauskas mirė staiga, 1929 m. rugpjūčio 29 d. Palaidotas Panevėžio senosiose kapinėse. 1938 m. rugpjūčio mėnesį pastatytas antkapinis paminklas. Pastaraisiais metais prie jo pritvirtinta lentelė, žyminti, kad čia ilsisi knygnešys.

J. Karbausko mokymasis gimnazijoje sutapo su „Aušros“ pasirodymu. Gal tai irgi iš dalies lėmė jo pasirinkimą šviesti žmones. Kunigaudamas įvairiose vietose jis steigė slaptas mokyklas, švietė jaunimą, platino draudžiamą spaudą. Jis rašė į „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgą“, „Nedėldienio skaitymus“, „Tėvynės sargą“, „Šaltinį“ ir kitus to meto leidinius. Pasirašydavo slapyvardžiais *Maišinys*, *Maišiškis*, *Maišymas*, *Karborius* bei kriptonimais *J. K.* bei *K.* Kartu su kunigu P. Urbonavičiumi 1890 m. 3000 egzempliorių tiražu jis išleido knygą „Evangelijos ant nedėldienio ir visų švenčių ištisų metų“. Leidimai buvo pakartoti 1900 ir 1904 m.

Kai prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui 1914 m. rugpjūčio 28 d. Žarėnuose buvo sudarytas komitetas atsarginių karių šeimoms šelpti, jo

pirmininku buvo išrinktas Jonas Karbauskas. 1922 m. su keliais bendraminčiais jis įsteigė „Plytos“ bendrovę. Kartu su rašytoja G. Petkevičaitė-Bite Panevėžyje įsteigė Kalinių globos draugijos skyrių.

Labai aktyvią veiklą kunigas buvo išvystęs Panevėžio krašte 1907-1913 metais vikaraudamas Dambavoje (dabar Radviliškio r.). Jis čia įsteigė filiją, pastatė kleboniją, užveisė sodą, sutvarkė kapines. Turėdamas didelę įtaką kaimynystėje buvusiame Burbiškio dvare, jis pasiekė, kad dvarininkas M. Baženskis savo lėšomis Dambavoje pastatytų mokyklėlę.

Jau 1907 m. veikslus vikaras Dambavoje suorganizavo mėgėjų teatrą. Po metų, 1908-aisiais, čia buvo suruoštas pirmasis lietuviškas vakaras, suvaidinta „Šventa Agnietė“. Susidomėjęs Raginėnų archeologiniais paminklais, 1910 m. pas kunigą J. Karbauską atvyko daktaras Jonas Basanavičius. Beje, šią kelionę jis aprašė „Autobiografijoje“. Svečio garbei Dambavoje altaristos klojime buvo surengtas mėgėjų teatro vaidinimas.

Tuo metu ne tik Panevėžio krašte, bet ir visoje Lietuvoje buvo žinomas Dambavos žemės ūkio ratelis, vienijęs apie 100 narių. Jo veikla apėmė Smilgių valsčių ir gretimų valsčių artimiausius kaimus. Būrelio susirinkimai vykdavo kiekvieno mėnesio pirmąjį sekmadienį. 1909 m. rugsėjo 6 d. ratelis surengė galvijų ir audinių parodą, dalyvavo ir kitose tuometinėje Panevėžio apskrityje rengtose panašiose parodose. Parodos buvo rengiamos ir Burbiškio dvare, į kurias atvykdavo apylinkiniai ūkininkai su savo išaugintais galvijais, daržovėmis. Dambavos žemės ūkio ratelis įsigijo garinių ir arklinių kuliųjų, arklinių grėblių, vėtyklių, dvivagių plūgų, spyruoklinių akėčių, 1913 m. įsirengė mechaninį malūną, ketino steigti pieninę. Apie 13 būrelio narių turėjo separatorius. Buvo sumanyta Labos geležinkelio stotyje surengti visos Kauno gubernijos žemės ūkio būrelių suvažiavimą, bet negautas valdžios pritarimas. Būrelio šviečiamoji įtaką didelė – jau 1910 m. gretimame Dambavai Valdaikių kaime įvykdyta žemės reforma: panaikinta trilaukė žemėvalda, pereita prie 7-8 laukų sėjomainos. Negalima nepaminėti, kad būrelio sekretoriumi buvo kunigas Jonas Karbauskas.

Vargu ar be jo aktyvios veiklos 1909 m. Dambavoje būtų atsiradęs Lietuvių katalikų blaivybės draugijos skyrius.

Iškėlus kunigą J. Karbauską į Viešvėnus, prasidėjęs Pirmajam pasauliniam karui kultūrinis ir ūkinis gyvenimas Dambavos-Smilgių apylinkėse sustojo.

Šaltiniai ir literatūra

1. A. a. kun. Jonas Karbauskas // Panevėžio balsas. – 1929 08 29.
2. Bakonis E. Panevėžio “Gimtajam kraštui tirti draugija” 1923 – 1940 metais // Panevėžio istorijos fragmentai. – Panevėžys. – 1993. – P.61, 63.
3. Bičiūnas V. Vytauto paminklas Lietuvoje prieš 20 m. // Trimitas. – 1933.– Nr.10. – P.188–190.
4. Būtėnas J. Kun. Jonas Karbauskas – Maišinys // Panevėžio garsas. – 1938 08 27.
5. D-ro Jono Basanavičiaus autobiografija. – V. – 1933. – P.119–120.
6. Juknevičius P. Apie žemės ūkio ratelius // Panevėžio rytas. – 1995 06 02.
7. Juknevičius P., Kryžanauskaitė S. Kunigas Jonas Karbauskas – Maišinys // Išgarsinę Panevėžio kraštą.Konferencijos, įvykusios 2000 m. gruodžio 21 d., pranešimų tezės.- Panevėžys. – 2000. – P.6–7.
8. Juknevičius P., Kryžanauskaitė S. Švietęs žmones kunigas nebuvo valdžių mėgiamas // Tėvynė. – 2005 08 10.
9. Juknevičius P. Veiklusis Dambavos kunigas // Mūsų kraštas. – 1998 11 25.
10. Kapsukas V. Raštai. – T.3. – V. – 1961. – P.424.
11. Kapsukas V. Raštai. – T.6. – V. – 1963. – P.41, 659.
12. Karbauskas Jonas // Lietuvos enciklopedija. – T.10. – Boston. – 1957. – P.522.
13. Karbauskas Jonas // Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba. – T.2. – Kn.1. – V. – 1985. – P.554.
14. Karbauskas Jonas (1866-1929) // Šiaulių kalendorius. – Šiauliai. – 1991. – P.46.
15. Kraskauskienė S. Kunigas Jonas Karbauskas-Maišinys // Panevėžio balsas. – 1997 09 25.
16. Kun. Karbausko paminklo... // Panevėžio garsas. – 1938 09 03.
17. Kviklys B. Lietuvos bažnyčios. Panevėžio vyskupija. – T.4. – Chicago, Illinois. – 1984. – P.128.
18. Merkys V. Knygnešių laikai 1864–1904. – V. – 1994. – P.281.
19. Merkys V. Lietuvos valstiečiai ir spauda XIX a. pabaigoje – XX a. pradžioje. – V. – 1982. – P.140.
20. Panevėžio vyskupija. Istoriniai duomenys, pastoracinė veikla. – V. – 1998. – P.271, 526, 527, 528, 529, 548.
21. Panevėžys. Geografinės ir istorinės žinios apie apylinkes ir miestą. – Chicago. – 1963. – P.402.
22. Petkevičaitė-Bitė G. Raštai. Laiškai. – T.6. – V. – 1968. – P.149, 225, 270.
23. Petraitytė N. Knygnešystė ir spaudos platinimas Šiaulių apskrityje XIX a. pab. – XX a. pr. Apžvalga ir bibliografija / Diplominis darbas. Mašinraštis. VVU. – V. – 1993. – L.77.
24. Prascevičius E. Atkurkime Burbiškio vertybes // Mūsų kraštas. – 1989 04 25.
25. Prascevičius E. Dambavos bažnyčios istorijos fragmentai. – Radviliškis. – 1995. – P.4–5, 8.
26. Šalčius P. Raštai. Kooperacija. – V. – 1989. – P.537, 538.
27. Šalčius P. Žemės ūlio organizacijos Lietuvoje iki 1915 m. – K. – 1937. – P.181.
28. Tumas J. Apžvalga ir apžvalgininkai. – K. – 1925. – P.9, 11–13.
29. Užmirštas senas pionierius / A. K-as // Panevėžio garsas. – 1937 10 23.

Profesorius Jeronimas Šliogeris

Jeronimas Šliogeris gimė 1871 m. gruodžio mėn. 15 d. tuometinės Panevėžio apskrities Smilgių valsčiaus Bružių kaime (dabar – Radviliškio r.). 1891 m. jis baigė Panevėžio realinę gimnaziją. Toliau mokėsi Peterburgo elektrotechnikos institute, jį baigė 1900 metais, įgijo

inžinieriaus elektriko diplomą. Iš pradžių dirbo Petrogrado „Helios“ bendrovėje, o paskui tais pačiais 1900-aisiais įsidarbino belgų Peterburgo miesto apšvietimo bendrovėje. Joje dirbo iki 1920 metų: iš pradžių inžinieriumi, vėliau – tinklo tarnybos viršininku, galiausiai užėmė bendrovės vyriausiojo inžinieriaus pareigas.

Grįžęs į Lietuvą 1920 metais, jis pradėjo eiti Elektros skyriaus viršininko pareigas Geležinkelių valdyboje. Pradėjus kurti Lietuvos universitetą į Technikos fakultetą darbui buvo kviečiami inžinieriai, turėję didelį praktinio darbo patyrimą. Tarp tokių inžinierių buvo ir Jeronimas Šliogeris. Į Technikos fakultetą jis buvo pakviestas 1922 m. rugsėjo 1 d. privatdocentu, nuo 1927 m. birželio 1 d. tapo ekstraordinariiniu profesoriumi. Savo mirties išvakarėse, 1936 m. vasario 26 d., Jeronimas Šliogeris buvo pakeltas į ordinarinius profesorius.

Nuo 1923 m. jis vadovavo Elektrotechnikos katedrai, buvo paties įkurtos Elektrotechnikos laboratorijos vedėjas. J. Šliogeris dėstė elektrotechniką ir elektrometriją. Tuo pačiu metu nuo 1923 m. jis dirbo ir Kauno miesto apšvietimo belgų akcinėje bendrovėje valdybos nariu, o vėliau ir direktoriumi. 1926 m. jis įsteigė Lietuvos rajoninių elektros stočių akcinę bendrovę.

Jeronimas Šliogeris aktyviai reikšėsi ir visuomeniniame gyvenime. Dar 1915 m. Peterburge jis drauge su J. Alekna, M. Yču įsteigė savaitraštį „Lietuvių balsas“. Tais pačiais metais jis buvo vienas iš lietuviams karo tremtiniams šelpti organizatorių Petrograde, rūpinosi įvairių kursų ir mokyklų karo pabėgėliams steigimu. 1925 m. Lietuvos technikų draugijai persiorganizavus į Lietuvių inžinierių ir architektų sąjungą, Jeronimas Šliogeris tapo jos pirmininku. Be to, jis buvo aktyvus tautininkų partijos narys.

Profesorius Jeronimas Šliogeris mirė 1936 m. vasario 27 d. Kaune.

Nemažas yra jo mokslinis palikimas. Elektrotechnikos klausimais profesorius lietuvių ir rusų kalbomis yra paskelbęs mokslinių straipsnių ir išleidęs knygų. Jis bendradarbiavo žurnaluose „Электричество“, „Техника“. 1914 m. dalyvavo sudarant knygą „Правила и нормы для электрических устройств сильных токов“. Lietuvių kalba J. Šliogeris išspausdino šiuos darbus: „Elektrotechnikos paskaitos“ (1925), „Perkūnsargiai“ (1925), „Elektros medžiagų atsparumas“ (1927), „Elektrotechnika II. Kintamoji srovė“ (1931).

Nedaug ką galima pasakyti apie profesoriaus charakterį, būdą. Nekrologe V. Mošinskis pažymėjo: „Savo ramybę ir gerą nuotaiką velionis sugebėjo išlaikyti iki savo gyvenimo galo...“

Mažai kol kas žinoma ir apie profesoriaus šeimą. 1936 m. vasario 28 d. „Lietuvos aidas“ išspausdino 12 užuojautų dėl profesoriaus mirties. Iš jų matyti, kad sūnus Tadas buvo apylinkės teismo teisėjas – administratorius. Tarnybos lape 1936 m. J. Šliogeris įrašė tris sūnus: Vaclova, gimusį 1901 m., jau vedusį, ir Antaną, gimusį 1906 m. Ten yra ir šiek tiek žinių apie profesoriaus nekilnojamąjį turta: 54 ha žemės Šiaulių apskrityje ir namas Rozalime.

Šaltiniai ir literatūra

1. A. a. prof. Jeronimas Šliogeris // Akademikas. – 1936. – Nr.5. – P.120.
2. Baliūnas V. Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazija (1727 – 1995). – Panevėžys. – 1995. – P.390.
3. Docentas inž. J. ŠLIOGERIS (biografija) // Lietuvos Centrinis valstybinis archyvas (toliau – LCVA). – F.631. – Ap.3. – B.734.
4. Gimbutas J., Danys J. V. Steponas Kolupaila. – Čikaga. – 1974. – P.73, 123.
5. Jeronimas Šliogeris (1922-1936) // Kauno universiteto Elektronikos fakulteto 50-metis: konferencijos medžiaga. – K. - 1977. – P.11.
6. Juknevičius P. Profesorius iš Smilgių krašto // Tėvynė. – 2005 06 15; – Tas pat: – Profesorius Jeronimas Šliogeris // Tėvynė.– 2005 08 10.
7. Juknevičius P. Profesorius Jeronimas Šliogeris // Kraštiečiai – 7. Teorinės konferencijos pranešimų tezės. – Panevėžys. – 1999. – P.13–14.
8. LCVA. – F.631. – Ap.3. – B.734. – L.8, 20 – 21.
9. Lietuvos universiteto 1922-1923 m. mokomasis personalas // Mokslas ir technika. – 1991. – Nr.5. – Nuotrauka viršelyje.
10. Martynaitis M. Kauno Antano Sniečkaus politechnikos institutas. – V. – 1979. – P.8, 43, 44.
11. Paliko mus... [Nekrologas] / Parašas *Redaktorius* // Technika. – 1936. – Nr.9.
12. Šliogeris Jeronimas // Lietuvių enciklopedija. – T.30. – Boston. – 1964. – P.53.
13. Šliogeris Jeronimas // Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.10. – V. - 1983. – P.612.
14. Šliogeris Jeronimas // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.3. – V. - 1971. – P.419.
15. Šliogeris Jeronimas // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.4. – V.- 1988. – P.213.
16. Užuojautos ... // Lietuvos aidas. – 1936 02 28.

Literatas visuomenės veikėjas kunigas Juozas Šnapštys-Margalis

Visuomenės veikėjas, literatas Juozas Šnapštys-Margalis gimė 1877 m. kovo 17 d. Margių vienkiemyje, netoli Šeduvos. Pradinį mokslą baigė Rozalime, po to mokėsi Panevėžio realinėje gimnazijoje. 1895 m. J. Šnapštys įstojo į Kauno kunigų seminariją. Čia jis aktyviai įsitraukė į lietuvių tautinį sąjūdį. Didelę įtaką seminaristui Juozui turėjo lietuviybės skleidėjo Juozo Tumo-Vaižganto veikla.

1889 m. baigęs kunigų seminariją, J. Šnapštys kunigavo Skaistkalnėje ir Alsungoje (Latvija), Breslaujoje (Baltarusijoje), Akmenėje, Paberžėje, Tauragnuose, Laukasodyje. Kaune, Sudeikiuose.

Kunigo J. Šnapščio gyvenimas parapijose buvo gana spalvingas. Tik įsikūręs Šenberge (Skaistkalnėje) jaunas vikaras tuoj susidūrė su rusų

valdininkija ir dvasine vyresnybe. Jis išpėtas už savavališką išvykimą iš parapijos ir kalėdojimą. Kadangi vietos felčeris latvis negerbė katalikų, iš jų tyčiojosi, J. Šnapštys, pasimokęs iš knygų, ėmė pats gydyti varguolius parapijiečius. Netekęs pacientų felčeris įskundė kunigą valdžiai. J. Šnapščiui teko kraustytis į Alsungą. Kunigaudamas Akmenėje 1905 m. mitinge pasakė kalbą, smerkiančią carizmo priespaudą, už tai buvo įkalintas.

Lauksodyje energingas kunigas suremontavo bažnyčią, klebonijoje įkūrė mokyklą. Dabar jau vokiečių valdžia buvo nepatenkinta jo veikla: įsakė J. Šnapščiui, neturinčiam mokytojo cenzo, mokyklą uždaryti. Kunigui beliko vaikų katekizavimas, dvarininkėlių draugijos, „trejos devynerios“ ir skundai. Dėl jų kunigas buvo perkeltas į Kauną, arčiau dvasinės vyresnybės. Čia pradėjo dirbti šv. Kazimiero draugijos laikraštys „Vienybė“. Jis gamino pietus kunigams, o kad būtų pigiau ir gardžiau, šv. Kazimiero draugijos sandėliuke apgyvendino... du paršelius. Draugijos pirmininkas A. Dambrauskas-Jakštas ir būsimasis Kauno universiteto profesorius A. Alekna nebegalėjo net langų praverti. Tai buvo paskutinis dvasininkų kantrybė taurei perpildęs lašas: kunigui J. Šnapščiui teko kraustytis į Sudeikius netoli Utenos. Čia jis organizavo chorą, gydė ligonius. Skunduose minima, kad neatliko kunigo pareigų, nesilankė bažnyčioje, girtas vaistinėje miegojo... Nusivylęs jį pažėmusia dvasine vyresnybe, labai jautriai išgyvenęs parapijiečių nuodėmes, kunigas J. Šnapštys nevalgė taurelės, lošė lortomis.

Sudeikiai buvo paskutinė Juozo Šnapščio kunigavimo vieta: vos 45-erių sulaukęs kunigas mirė 1921 m. kovo 24 d. Palaidotas Sudeikių bažnyčios šventoriuje.

Juozo Šnapščio-Margalio kūryba lietuviškoje spaudoje pradėta spausdinti apie 1898-uosius metus, o jau 1900 m. Tilžėje „Tėvynės sargo“ lėšomis išleistas pirmasis eilėraščių rinkinys „Volungė“. Po to sekė eilėraščių rinkiniai „Volungė ir vieversėlis“ (1907), „Ašarėlės“ (1918), verstų pasakėčių rinkinys „62 sakmės“ (1918), humoristinis rinkinėlis „Juokų kalendorius“. Iš religinių kūrinių minėtini pjesė „Betliejaus stainelė“ ir pamokslų rinkinys „Gegužės mėnuo“.

J. Šnapštys pasirašinėdavo *Volungės*, *Dagilėlio*, *Juozo Kabarkšteikos*, *Paleistsparnio*, bet daugiausia *Margalio* slapyvardžiais. Pastarasis sietinas su gimtojo kaimo pavadinimu.

Į lietuvių kalbą jis išvertė A. Mickevičiaus „Odę jaunystei“, „Konrado Valenrodo“ fragmentų, I Krylovo, Runebergo, Ž. Lafonteno pasakėčių.

J. Šnapštys mėgino rašyti kaip Maironis, A. Baranauskas, rusų poetai A. Puškinas, J. Lermontovas, I. Krylovas.

Jo poezija vertinama įvairiai: J. Tumas-Vaižgantas, A. Dambrauskas-Jakštas laiko jį geru poetu, tuo tarpu B. Sruogai jo eilės atrodo bevertės. Be abejo, kai kurie J. Šnapčio eilėraščiai per daug realistiški. „*Kaip ramu ant krūtinės / Kada sodas baltuoja / Kada bitės naminės / Tarp žiedų šmisteliuoja*“, - eiliavo poetas. Kitame eilėraštyje jis kviečia: „*Lietuvi pabusk! Juk ir laikas atėjo / Pažvelgti, kur tu nubridai*“. To laikotarpio žmonėms jo poezija buvo suprantama, parašyta to meto dvasia.

Literatūra

1. Auryla V. Lietuvių vaikų literatūra. – V. – 1986. – P.57, 63, 66.
2. Auryla V. Literatūra vaikams XIX a. antrojoje pusėje // Auryla V. Lietuvių vaikų literatūra. – D.1. – V. – 1967. – P.134 – 135.
3. Bikinaitė T. Vienužis. – V. – 1996. – P.142, 143, 263.
4. Gineitis L. Lietuvių literatūros istoriografija (ligi 1940 m.). – V. – 1982. – P.230, 235, 269, 294, 298, 314.
5. Gira L. Ką mums paliko Margalis // Gira L. Raštai. – T.4. – V. – 1962. – P.240–281.
6. Gudaitis L. Platėjantys akiračiai.Lietuvių literatūra ir spauda 1904 – 1907 m. – V. – 1977.- P.21, 46, 100, 104, 105, 124, 241, 405.
7. Jakštas A. A. a. kun. Juozas Šnapštys-Margalis (1877-1921) [Nekrologas] // Draugija. – 1921. – Nr.5 – 6. – P.234–239.
8. Juodzevičius B., Petronis V. Tai bent sėklos... // Gimtasis kraštas. – 1968 05 09.
9. Krasuckas J. Juozas Šnapštys-Margalis – poetas ir gydytojas (1877-1921) // Sveikatos apsauga. – 1967. – Nr.9. – P.53–54.
10. Mirė Margalis [Nekrologas. 1875-1921. III. 24] // Trimitas. – 1921 04 23.
11. Panevėžio vyskupija. Istoriniai duomenys, pastoracinė veikla. – V. – 1998. – P.517, 525, 600.
12. Raguotienė G. Spauda G. Spaudą atgavus: knyga ir skaitytojas 1904-1918 Lietuvoje. – V. – 1996. – P.58, 196, 206, 207.
13. Sideravičius R. Aleksandras Puškinas ir Lietuva. – V. – 1976. – P.82–87.
14. Sideravičius R. I. Krylovo pasakėčios lietuviškieji vertimai bei sekimai. – V. – 1971. – P.177–198.
15. Šenauskas V. Juozas Šnapštys-Margalis // Komunizmo aušra. – 1989 02 07.
16. Šniukštaitė V. Apie Juozą Šnapštį-Margalį // Sandrava. – 2001. – Nr.25. – P.12.
17. Šniukštaitė V. Juozas Šnapštys-Margalis // Jais garsi gimtinė. Konferencijos, įvykusios 2002 m. sausio 25 d., pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2002. – P.7.

Skulptorius Kazys Ulianskis ir jo kūrybinis palikimas Panevėžio krašte

Skulptorius Kazys Ulianskis priklauso pirmųjų Lietuvių dailės draugijos parodų organizatorių ir dalyvių kartai. Ta karta – tai Mikalojus Konstantinas Čiurlionis, Antanas Žmuidzinavičius, Petras Kalpokas, Petras

Rimša ir kt. Apie minėtus dailininkus informacijos daug, tačiau likimas lėmė, kad Kazio Uliansko gyvenimas ir kūryba liko šešėlyje. Gal tik pastaraisiais metais pradėjus masiškai lankyti Burbiškio dvarą, garsųjį liūtų tiltą, paminklus Vytautui Didžiajam, Adomui Mickevičiui sužinoma, kad jų autorius Kazys Ulianskis.

Būsimasis skulptorius gimė 1877 m. rugpjūčio 7 d. Nečionyse (Pasvalio r.). Jo gimimo datą, remdamasis archyviniais šaltiniais, patikslino Vladas Gasiūnas. Iki šiol buvo nurodoma, kad K. Ulianskis gimė 1878 m. Baravikynės k. (Pasvalio r.). Beje, Nečionių kaimą savo laiškuose mini ir pats dailininkas.

Kazys buvo neturtingų valstiečių vaikas. Jo tėvai neturėjo galimybės leisti sūnaus į mokslus. Neaišku, kaip būtų susiklostęs jo likimas, jei ne Gabrielė Petkevičaitė-Bitė. Pasiremkiame amžininkų liudijimu. Kazio bendramokslis Petras Rimša prisimena: *„Kazimieras Ulianskis – tai Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atkastas talentas, mažaraštis vaikas, vienas iš tokių neturtingų, bet gabių jaunuolių, kuriems remti rašytojos demokratės iniciatyva 1894 metais įsikūrė „Žiburėlio“ draugija.(...) Dar piemenaudamas Kaziukas pasižymėjo drožyba. Jam labai vykdavę drožinėti lazdas, išpuošti skulptūriniais gyvulių paveikslais bei ornamentais, o tai pat išpiaustyti šventųjų statulėles ir kančias. Jisai tiek jų pridirbdavęs, jog motina tuos „niekelius“ nešiodavusi į prekyvietę ir už kapeikas pardavinėdavusi. Jais ir susidomėjusi G. Petkevičaitė-Bitė. Jos rūpesčiu, K. Ulianskis gavęs pašalpą iš Pasvalio (Joniskėlio – P. J.) Karpių ir išvykęs dailės mokyti į Varšuvą. Buvę susitarta, kad išsimokslinęs gautą pašalpą palengva grąžinsias jau „Žiburėliui“, kitiems moksleiviams šelpti“.* J. Būtėnas nurodo, kad K. Ulianskis iš „Žiburėlio“ gavo 1936 rublių 81 kapeikos pašalpą. „Žiburėlio“ remiamas Kazys atvyko į Varšuvą ir įstojo į Piešimo mokyklą. Kartu jis lankė Ipolito Marčevskio (Hipolit Marczewski) dirbtuvę. Varšuvoje jis susipažino su dailę studijuojančiais Aleksandru Paliukaičiu, Antanu Žmuidzinavičiumi ir Petru Rimša. Vėl pacituokime P. Rimšos pasakojimą: *„K. Ulianskis Varšuvoje buvo artimiausias mano draugas. Mudu buvome neišskiriami ypač gal todėl, kad abu jungė bendras studijuojamas dalykas – skulptūra, na ir išsilavinimo lygis, nes ir jis buvo neišmiklinto proto, ir, žinoma, negalėjome lygintis nei su A. Žmuidzinavičiumi, nei su Varšuvoje gyvenusiu jaunu dailininku Aleksandru Paliukaičiu“.* Varšuvoje K. Ulianskį globojo mūsų kraštiečiai: iš Rodų kilęs dailininkas Romanas Švoinickis-Alekna (1845-1915) ir Nevėžnikuose gimusi ginekologė Teresė Ciškevičienė (1848-1921). *„Ciškevičienė, tur būt, irgi atjausdama mudvieju skurdžią buitį, mane su Ulianskiu dažnai kviesdavosi, vaišindavo*

arbata ir išeinant dar apdovanodavo sausainių bei kitų skanėstų paketais“, – prisimena skulptorius Petras Rimša.

1902 m. K. Ulianskis įstojo į Krokuvos dailės akademiją. Draugystė su P. Rimša nenutrūko. *„Mudu ryšius palaikėme laiškeliais. Kazimieras man vos suregzdavo keletą sakinių, kuriuos sunku būdavo paskaityti. Jis taip blogai rašė, jog net adresus užrašyti prašydavo kitų. Pasidresiravęs po kurio laiko ėmė lyg kiek padoriau su raštu susidoroti, tačiau pakenčiamai rašyti, rodos, niekuomet neišmoko. O tuo tarpu turėjo ryškų talentą lipdyti“*, – pasakoja P. Rimša.

Krokuvoje K. Ulianskis daug dirbo, lavinosi, dalyvavo akademijos konkursuose, priklausė 1904 m. įsteigta lietuvių studentų draugijai „Rūta“, kurios tikslas buvo ugdyti lietuvišką kultūrą ir su ja supažindinti lenkų visuomenę. Draugijos ikūrėjai buvo: Krokuvos dailės akademijoje studijavę A. Varnas, A. Staneika, K. Ulianskis, I. Šlapelis ir Krokuvos universiteto studentai J. Herbačiauskas, S. Kymantaitė (vėliau Čiurlionienė). „Rūtos“ susirinkimuose diskutuota aktualiais lietuvių literatūros ir meno klausimais, aimanuota dėl sunkių studijuojančio lietuvių jaunimo ir apskritai kultūrinio darbo sąlygų, apgailestauta, kad nėra negausių lietuvių inteligentų glaudesnio ryšio. Tokių pokalbių metu ir gimė mintis įkurti platesnę kultūrinę-meninę organizaciją, kuri sujungtų išblaškytus po pasaulį lietuvių dailininkus, remtų ir skatintų jų studijas bei kūrybinį darbą. Tai atvedė į Lietuvių dailės parodų organizavimą.

Akademijoje K. Ulianskis lankė profesoriaus K. Liaščkos (1865-1956) studiją.

G. Petkevičaitė-Bitė 1903 m. gegužės 30 d. laiške iš Varšuvos P. Višinskiui rašė, kad K. Ulianskis daro A. Baranausko ir V. Kudirkos biustus.

Iš 1907 m. „Vilniaus žiniuose“ spausdintos žinutės matyti, kad akademijos konkursuose K. Ulianskis pelnydavo prizus: 1904 m. gavo bronzos medalį už gamtos studiją, 1905 m. – sidabro medalį irgi už gamtos studiją, o 1906 m. – sidabro medalį ir piniginę premiją už kompozicijas „Vaikas metantis akmenį“ ir „Gailestingas samarietis“. Jo meistriškai išdrožtą lazda „Velnius ir žydas“ įsigijo net tautinis Krokuvos lenkų muziejus.

Baigęs Krokuvos dailės akademiją, K. Ulianskis grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Panevėžyje. Čia jis vertėsi įvairiais užsakymais, dalyvavo lietuvių dailės parodose. 1906 m. skulptorius P. Rimša „Vilniaus žiniuose“ paskelbė Krokuvos studentų idėją steigti dailės draugiją ir Vilniuje atidaryti lietuvių dailės parodą. Jį entuziastingai palaikė A. Žmuidzinavičius, A. Jaroševičius, M. K. Čiurlionis. 1907 m. sausio 9

(senuoju stiliumi 1906 m. gruodžio 27 d.) Vilniuje A. Vileišio name buvo atidaryta pirmoji lietuvių dailės paroda. K. Ulianskis joje nedalyvavo. Antrojoje lietuvių dailės parodoje, vykusioje 1908 m., jis eksponavo „Vaiką su šuniuku“, „Moters galvelę“, „I. Goškevičiaus portretą“. Tiesa, parodos kataloge K. Ulianskio pavardės nėra, bet jo dalyvavimą mini A. Žmuidzinavičius. Trečiojoje lietuvių dailės parodoje jis eksponavo du portretus ir Povilo Višinskio paminklo projektą. Šioje parodoje eksponuotas „Vyro portretas“ pasižymi dramatiška nuotaika, vidiniu susikaupimu.

Talentingo menininko gyvenimas susiklostė tragiškai. Prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui 1914 m. skulptorius Kazys Ulianskis buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę ir žuvo Rytprūsiuose.

Kauno M. K. Čiurlionio muziejuje yra vienintelis K. Ulianskio darbas – skulptūra „Mąstytojas“. Daugiausia skulptoriaus darbų išliko Burbiškio dvare. Čia dvarininko Mykolo Baženski (1878-1914) užsakymu jis sukūrė Vytauto Didžiojo, poeto Adomo Mickevičiaus, Dievo Motinos paminklus, liūtų skulptūras. Neiškilo undinės, velniuko skulptūros, Baženskių šeimos biustai. Paminklas Vytautui Didžiajam – pirmas Lietuvoje, pastatytas 1911 m. Kunigaikštis pavaizduotas visu ūgiu su šarvais ant krūtinės ir kalaviju prie šono. Dešine ranka jis laiko skeptrą, ant galvos karūna su kryželiu. Skulptūra pastatyta ant neobarokinio postamento.

Naujamiesčio kapinėse stovi Angelo skulptūra 1905-1907 m. revoliucijos aukoms atminti. Šis neobarokinis paminklas gana eklektiškas, bet jame K. Ulianskis stengėsi įkūnyti simboliškai išreikštos kovos prieš carizmą idėją. Caro patvaldystę simbolizuojantis žaltys pamintas angelo. Angelo rankose vainikas, išreiškiantis pagarbą žuvusiesiems, ir keturi balandžiai, žuvusiųjų sielos. Prie kojų – inkaras, kryžius, tikėjimo ir vilties simboliai, o kirvis – tauta, kuri nukirs žalčiui galvą. Angelas, energingai iškėlęs galvą, tarsi šaukia kovoti.

Panevėžyje, Švento Petro ir Povilo bažnyčioje, yra kunigo Mykolo Chodorovičiaus biustas. Šis K. Ulianskio kūrinys gana sudėtingos kompozicijos. Biustas pastatytas ant kelių dalių postamento, kurį sudaro paguldyta knyga, dvi kolonos, laikančios knygą, ir laiptuotos formos memorialinė lenta. Šonus rėmina kryželiai. Kompozicija frontali, statiška, simetriška, proporcijos taisyklingos. Formos iškaltos tvirtai, akademinio tikslumu.

1. Būtėnas J. Gyvenusi kitiems. Apybraiža apie Feliciją Bortkevičiėnę. – K. – 1993. – P.13, 75.
2. XX amžiaus lietuvių dailės istorija. 1900 – 1940. – T.1. – V. – 1982. – P.15, 26, 26, 38, 40, 42, 182, 193.
3. Gasiūnas V. Skulptorius Kazys Ulianskis // Lietuvos dailės muziejus. – Kn.1. – V. – 1996. – P.204–206.
4. Jasaitis J. Gabrielė Petkevičaitė – Bitė. – V. - 1972. – P.63, 96.
5. Juknevičius P. Burbiškio parke // Tėvynė. – 1984 10 13.
6. Juknevičius P. Gydytoja iš Nevėžninkų // Tėvynė. – 200 05 03; –Tas pat // Panevėžio rytas. – 200 10 01.
7. Juknevičius P. Kazimieras Ulianskis ir jo skulptūros (1878 – 1914) // Senvagė. – 1991. – Nr.4. – P.9–10.
8. Juknevičius P. Skulptorius Kazys Ulianskis ir jo kūrybinis palikimas Panevėžio krašte // Kūrėjai iš Panevėžio krašto. Konferencijos, skirtos Tarptautinei turizmo dienai, pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2004. – P.3–4.
9. Juknevičius P. Skulptorius Kazys Ulianskis ir jo kūrybinis palikimas Panevėžio krašte // Tėvynė. – 2004 11 10.
10. Juknevičius P. 1905-1907 metų revoliucijos aukų kapai Naujamiestyje // Krašto paveldas – 2. Konferencijos, skirtos Tarptautinei paminklų apsaugos dienai, pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2002. – P.6–7. – Tas pat: Tėvynė. – 2002 06 12.
11. Kazimieras Ulianskis // Aukštaičių dailininkų tapybos ir skulptūros paroda. – Panevėžys. – 1995. – P.32.
12. Kazlauskas A. Ištvėrmės ir pareigos simbolis // Darbas. – 1990 12 23.
13. Kazlauskas A. Nuėjęs trumpą, ryškų kelią // Darbas. – 1983 07 16.
14. Laščka (Laszcka) Konstantinas // Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.6. – V. – 1980. – P.368.
15. Martinionis A. Dar kartą apie K.Ulianskį // Darbas. – 1988 09 04.
16. Martinionis A. Kas paminklo autorius? Jis žinomas // Literatūra ir menas. – 1985 04 13.
17. Martinionis A. Talentas iš nežemio gryčios // Kardas. – 1992. – Nr.3. – P.16–17.
18. Merkėlis B. Užmirštas parkas ir skulptorius K. Ulianskis // Komunizmo aušra. – 1964 12 29.
19. Petkevičaitė-Bitė G. Raštai. – T.6. – V. – 1968. – P.57, 65, 66.
20. Petravičius J.[P.Juknevičius] // Prieš 80 metų // Tėvynė – 1986 09 18.
21. Petrenas J. [P.Juknevičius] // Burbiškio parkas // Tėvynė –1985 03 07.
22. Prascevičius E. Atkurime Burbiškio parko vertybes // Mūsų kraštas. – 1989 04 25.
23. Prascevičius E. Burbiškio dvaro meno vertybės, archyvas ir biblioteka // Muziejai ir paminklai. – V. – 1999. – P.1–10.
24. Prascevičius E. Burbiškio parkas // Komunizmo aušra. – 1986 05 07.
25. Prascevičius E. Burbiškio dvaro skulptūros / Lankstukas. Spaudai parengė P. Juknevičius. – Panevėžys. – 1998.
26. Prascevičius E. Trys bronzinės skulptūros iš Paryžiaus // Mūsų kraštas. – 1997 02 01; 08.
27. Rimantas J. Petras Rimša pasakoja. – V. – 1964. – P.49, 50, 51, 53, 56, 144.
28. Sadauskas S. Burbiškio skulptūrų autorius // Komunizmo aušra. – 1978 11 15.
29. Tauras A. Parkas, kurį būtina išsaugoti // Mūsų gamta. – 1970. – Nr.3. – P.14.
30. Ulianskas, Ulianskis Kazys // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.3. – V. – 1971. – P.599.
31. Umbrasas J., Kiunčiuvienė E. Lietuvių dailininkų organizacijos 1900 – 1940. – V. – 1980. – P.7, 212, 213.
32. Žmuidzinavičius A. Paletė ir gyvenimas. – V. – 1960. – P.135.

Visuomenės veikėjas advokatas Rapolas Skipitis

Žinomas tarpukario Lietuvos visuomenės veikėjas advokatas Rapolas Skipitis gimė 1887 m. sausio 31 d. Baukų kaime, Šeduvos parapijoje. Iš mažens ligotas vaikas nelabai tiko ūkio darbams, todėl tėvas nutarė jį leisti į mokslus tikėdamasis, kad sūnus taps kunigu. 1904 m. R.

Skipitis baigė Palangos progimnaziją ir mokslą tęsė Šiaulių gimnazijoje, ją baigė 1909 metais.

Dar besimokydamas Palangoje jis įsijungė į visuomeninę veiklą: priklausė slaptai lietuvių mokinių kuopelei, vadovaujamai kunigo J. Jasiensko, tvarkė kunigo slaptą lietuviškų knygų sandėlį. Atostogų metu gimnazistas R. Skipitis kaime platindavo lietuvišką literatūrą. Aktyviai dalyvavo 1905-1907 m. įvykiuose. Jis užsiėmė anticarine propaganda Šiaulių apylinkėse, 1906-1908 m. Šiauliuose organizavo politinių kalinių šelpimą. 1907 m. Rinkos gatvėje, Dobužinskienės namų pogrindyje, R. Skipitis įrengė kovos būrių ginklų ir pasų blankų slėptuvę. Naujų pasų reikėjo asmenims, kurie po 1905 m. įvykių buvo priversti slapstyti. Slėptuvėje buvo per 150 pasų knygelėlių, pagrobtų iš Gruzdžių ir Meškuičių valsčių, buvo pagaminti 18 valsčių ir 3 miestų antspaudai. Tuos pasus išdavinėti teko pačiam R. Skipičiui. Pajamos, gautos už nelegalius pasus, buvo panaudojamos kalinių šalpai. Tris kartus policija darė nuodugnią kratą jo bute, bet nieko draudžiamo nesurado. Vis dėlto po trečios kratos 1908 m. lapkričio mėnesį jis buvo suimtas, bet užtarus gimnazijos tėvų komiteto pirmininkui įtakingam valdininkui Bliumentaliui, po kelių dienų iš kalėjimo paleistas.

Mokydamasis VII ir VIII klasėse R. Skipitis vadovavo mokinių kuopelei, nagrinėjusiai politinės ekonomijos, lietuvių literatūros ir kitus klausimus. Kaip tos kuopelės atstovas, 1908 m. jis dalyvavo Vilniuje vykusioje slaptoje lietuvių moksleivių konferencijoje. Įsitraukęs į aktyvią pogrindžio veiklą, R. Skipitis atsisakė stoti į kunigų seminariją. Dėl to jis prarado namiškių paramą.

1909-1910 metais Rapolas Skipitis Maskvos universitete studijavo mediciną, o 1910-1914 metais – teisę. Universitetą jis baigė 1916 metais. Tik atvykęs į Maskvą, 1909 metais, R. Skipitis aktyviai įsijungė į studentų visuomeninę veiklą. 1909 m. ir 1911 m. atostogų metu jis steigė kaimo knygynėlius Žaslių, Šiaulėnų ir Padubysio valsčiuose, 1911 m. vasarą Šiauliuose sukviėtė slaptą moksleivių aušrininkų konferenciją. Pradėjęs 1910 m. leisti „Aušrinę“, tapo aktyviu jos bendradarbiu. 1911-1915 m. R. Skipitis buvo Maskvos lietuvių studentų draugijos pirmininkas. 1911 m. organizavo švietimo kursus prie Maskvos lietuvių šelpimo draugijos, buvo tų kursų mokytojas. Studentiškų atostogų metu rinko tautosaką, mokė suaugusiuosius skaityti, rengė vakarus, gegužines, rašė straipsnius ir rinko žinias ne tik „Aušrinei“, bet ir „Lietuvos žinioms“, „Lietuvos ūkininkui“. Pirmojo pasaulinio karo metais talkino renkant aukas tremtiniams ir Peterburge. Įsikūrus „Santaros“ partijai 1916-1917 metais įstojo į ją, buvo

išrinktas centro komiteto nariu. Jam teko redaguoti ir partijos laikraštį „Santara“. (Beje, jį redagavo ir jo kraštiečiai Stasys Naginskas (1891-1955).

1917 m. Rapolas Skipitis išrenkamas į Lietuvos tautos tarybą Petrograde, o vėliau, tais pačiais metais, į Vyriausiąją Rusijos lietuvių tarybą. Taryba paskyrė jį atstovu prie Ukrainos (Hruševskio – Viničenkos) vyriausybės Kijeve. Šias pareigas R. Skipitis ėjo tol, kol bolševikai užėmė Kijevą. Po to jis važinėjo po lietuvių kolonijas Ukrainoje ir organizavo Tautos tarybas Jekaterinoslave, Charkove.

1918 m. R. Skipitis buvo pakviestas grįžti į Lietuvą. „1918 m. gegužės 3 d. grįžau į karo nudegintus ir sugriautus Šiaulius. Čia visus grįžtančius varė į Frenkelio odų fabriką, tuomet neveikiantį, į vadinamąjį karantiną. Buvo sakoma, kad tame karantine sunaikinami visi iš Rusijos atsivežti insektai, žmonės išsprausiami, drabužiai dezinfekuojami. Iš tikro gi tose Frenkelio fabriko patalpose buvo ne apšvalymo, o tikra utėlių perykla. Pamatęs tikrovę, iš to karantino su visa šeima pabėgau. Taip galėjau padaryti be didelių sunkumų, nes sargybiniai, daugiausia senyvi vokiečių kareiviai, už mažas dovanas atidarydavo vartus ir leisdavo išeiti su visais daiktais, [...] 40 kilometrų į savo ūkį – Kalpokus grįžau pėsčias. Ūkyje gyveno nuomininkas. Nuomininko arkliais parsigabenau iš Šiaulių savo šeimą, ir džiaugėmės vėl esą namie“, – vėliau savo atsiminimų knygoje rašys R. Skipitis. Nuo pasirodžiusių „plienščikų“ jam teko slapstytis kaimyniniame Vaitkaičių kaime.

Kurį laiką R. Skipitis Šiaulių gimnazijoje dėstė lietuvių kalbą ir istoriją, bet bolševikams užimant Šiaulius jis pasitraukė į Kauną. Besikuriančiai Lietuvos valstybei labai trūko aukštąjį mokslą baigusių žmonių. R. Skipitis neatsisakydavo jokių pareigų ir dirbo ten, kur reikėdavo. 1919-1920 m. jis buvo Kauno taikos teisėjas, apygardos teismo valstybės gynėjas. Šeštojoje Lietuvos Vyriausybėje (1920 06 19 – 1922 02 02), pakviestas ministro pirmininko K. Griniaus, Rapolas Skipitis ėjo Vidaus reikalų ministro pareigas.

1923 m. R. Skipitis išrinktas II Seimo, o 1926 m. – III Seimo atstovu.

1925 m. „Santara“ buvo reorganizuota į Ūkininkų partiją. 1926 m. vasario 14 d. įvyko I Lietuvos ūkininkų partijos (LŪP) suvažiavimas. Į LŪP centro komitetą buvo išrinkti J. Aleksa, J. Fledžinskas, P. Leonas, T. Naruševičius, R. Skipitis, P. Šalčius, V. Zubovas. Centro komiteto prezidentu pirmininku tapo Rapolas Skipitis.

1926 m. gruodžio 17-osios perversme LŪP nedalyvavo, bet buvo tarpinike (R. Skipitis, V. Sidzikauskas) tarp perversmo organizatorių ir nuverstos vyriausybės.

1927 m. lapkričio 28 d. keturių opozicinių partijų vadai aplankė prezidentą A. Smetoną ir ultimatyviai pareikalavo suvienyti politines jėgas, kurios gintų Lietuvos nepriklausomybę, sudaryti didelę vyriausybės koaliciją ir numatyti naują ministrą pirmininką. Tokios suvienytos jėgos sprestų ir Vilniaus klausimą. Pareiškimą pasirašė: Mykolas Krupavičius, Leonas Bistras, Aleksandras Stulginskis, Vincas Karoblis, Tadas Petkevičius, Rapolas Skipitis, Pranas Dailidė ir Vladas Lašas.

1922-1940 m. R. Skipitis buvo priesiekusis advokatas, 1932-1940 metais – advokatų tarybos narys.

Dar 1919 m. V. Putvinskio, kurį nuo jaunystės gerbė kaip susipratusį lietuvi, prikalbintas R. Skipitis talkino kuriant Šaulių sąjungą, kaip jos narys dalyvavo kovose su bermontininkais. 1927-1928 m. buvo Šaulių sąjungos pirmininkas.

Nepritaęs prie autoritarinio valdymo, R. Skipitis atsidėjo visuomeninei veiklai. 1932 m. vasario 7 d. įkuriama Draugija užsienio lietuviams remti (DULR). Jos pirmininku tapo R. Skipitis. Nepaisant kūrimosi sunkumų, po penkerių metų DULR Lietuvoje jau turėjo 14 skyrių, kurie vienijo 700 narių ir 3 skyrius užsienyje. R. Skipitis iškėlė mintį sušaukti viso pasaulio lietuvių kongresą. Tuo klausimu jis vyko į JAV ir Pietų Ameriką, aplankė didesnius lietuvių centrus. Kelionė davė rezultatų: 1935 m. rugpjūčio 11-17 dienomis Kaune vyko Pasaulio lietuvių kongresas. Jo metu įkurta Pasaulio lietuvių sąjunga (PLS), kurios rezoliucija nebuvo prie širdies valdančiajai tautininkų partijai. R. Skipitis buvo išrinktas PLS valdybos pirmininku. Labiau išplėtoti PLS veiklą sutrukdė 1940 metų įvykiai.

Be to, R. Skipitis buvo Kauno lietuvių namų savininkų draugijos ir visos Lietuvos namų savininkų draugijų pirmininkas, kovos su belgų bendrove dėl per brangios elektros energijos organizatorius. Dėl jo energingos veiklos 1933 m. ši kova buvo laimėta: elektros energijos kainos vartotojams buvo sumažintos daugiau kaip trečdaliu.

Turėjo R. Skipitis ir aktorius gabumų. 1919-1920 m. kartu su režisieriumi A. Sutkumi ir B. Sruoga Kaune organizavo humoro teatrą „Vilkolakis“ ir pats vaidino.

1940 m. vasarą R. Skipitis pasitraukė iš Lietuvos ir apsistojo Berlyne. 1941-1945 m. jis buvo Berlyno lietuvių sąjungos pirmininkas. Naciai jam neleido grįžti į Lietuvą, todėl nors ir 1941 m. sukilėlių jis buvo paskirtas Užsienio reikalų ministru, šių pareigų eiti negalėjo. Liko visuomeninė veikla: Berlyne suorganizavo bažnytinį chorą ir kiekvieną sekmadienį per mišias pats jame giedodavo, o kunigas Stasys Yla sakydavo patriotinius pamokslus.

Nuo 1946 m. gavęs prieglobstį R. Skipitis apsigyveno JAV. Ir čia aktyviai dalyvavo lietuvių veikloje: 1947-1948 m. buvo Čikagos lietuvių tremtinių draugijos pirmininkas, 1949-1955 m. – Lietuvių teisininkų draugijos pirmininkas. Dalyvavo VLIK'o veikloje.

Beje, plati visuomeninė Rapolo Skipičio veikla dar tebelaukia tyrinėtojų dėmesio.

1957 m. R. Skipitis vedė Lidiją Malvičaitę.

Rapolas Skipitis mirė 1976 m. vasario 23 d. Čikagoje.

Sovietmečiu R. Skipitis Lietuvos TSR Aukščiausiojo teismo už akių buvo nuteistas mirties bausme.

Gyvendamas emigracijoje išleido 2 tomų atsiminimus: „Nepriklausomą Lietuvą statant“ (1961), „Nepriklausoma Lietuva“ (1967). R. Skipitis bendradarbiavo „Lietuvos žiniose“, „Aušrinėje“, „Naujienose“, „Drauge“, „Lietuvių dienose“, „Užuolankoje“, „Santaroje“, „Nepriklausomoje Lietuvoje“, „Dirvoje“, „Lietuvyje“, „Teisininke“, „Teisininkų žiniose“, redagavo „Ūkininko balsą“, „Namų savininką“, „Pasaulio lietuvi“, bendradarbiavo leidžiant „Lietuvių enciklopediją“. Spaudoje jis pasirašinėjo: *Pagrاندis*; *R. S.*; *R. Sk.* Jis išvertė O. Sorgino „Dėl ko kilo Didysis Europos karas“.

Šaltiniai ir literatūra

1. Banevičius A. 111 Lietuvos valstybės 1918-1940 politikos veikėjų enciklopedinis žinynas. – V. – 1991. – P. 17, 115.
2. Bubnys A. Vokiečių okupuota Lietuva (1941-1944). – V. – 1998. – P.29, 30, 47, 292.
3. Būtėnas J. Lietuvos žurnalistai. – V. – 1998. – P.148.
4. Eidintas A. Aleksandras Stulginskis. – V. – 1995. – P.8, 221, 222, 241.
5. Eidintas A. Antanas Smetona. – V. – 1990. – P.39, 102, 234.
6. Garbačiauskas R. Kelrodės žvaigždės vedamas // Lietuvos aidas. – 1992 02 05.
7. Gyvenimas Lietuvai. – Šiauliai. – 1993. – P.117.
8. Jakštas J. Nepriklausomos Lietuvos istorija 1918 – 1940. – Chicago. – 1992. – P.259.
9. Jankauskas V. Rapolas Skipitis // Sargyba. – 1993 05 06.
10. Juknevičius P. Literatas ir pedagogas Stasys Naginskas // Tėvynė. – 2005 06 15.
11. Juknevičius P. Visuomenės veikėjas Rapolas Skipitis // Jais garsi gimtinė. Konferencijos, įvykusios 2002 m. sausio 25 d. pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2002. – P.11–13.
12. Kapsukas V. Raštai. – T.9. – V. – 1970. – P.94, 545, 587.
13. Klasės ir politinės partijos Lietuvoje 1919-1926 metais. – V. – 1978. – P.101, 134, 158, 193.
14. Lietuviškieji slapyvardžiai. – T.3. – V. – 1998. – P.74, 140, 358.
15. Lopajevs S. LKP požiūris į buržuazines partijas Lietuvoje. – V. – 1974. – P.93, 109.
16. Matusas J. Šaulių sąjungos istorija. – K. – 1938. – P13, 15, 25, 29, 42, 77, 120, 159, 184, 185.
17. Meškauskas P. 1997 m. sausio mėn. Sukanka... // XXI amžius. – 1997 01 17.
18. Našliūnas J. A. A. Rapolas Skipitis (1887. I. 31 – 1976. II. 23) // Sėja. – 1976. – Nr.1. – P.22–24.
19. Putvinskis – Pūtvis V. Gyvenimas ir parinktieji raštai. – T.1. – Čikaga. – 1973. – P.143, 146, 148.

20. Rapolas Skipitis // Lietuvos teismas 1918-1928. – K. – 1930. – P.248–253.
21. Rinkūnas A. V. Lietuva ir VLIK-as. – (JAV, leidimo vieta nenurodyta). – 1984. – P.121.
22. Sidzikauskas V. Lietuvos diplomatinės paraštės. – V. – 1994. – P.15, 74, 78, 79.
23. Skipitis Rapolas // Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.10. – V. – 1983. – P.216.
24. Skipitis Rapolas // Lietuvių enciklopedija. – T.28. – Boston. – 1963. – P.49–50.
25. Skipitis Rapolas // Lietuvių enciklopedija. – T.36. – Boston. – 1969. – P.487.
26. Skipitis Rapolas // Lietuvių enciklopedija. – T.37. – Boston. – 1985. – P.532.
27. Skipitis Rapolas // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.3 – V. – 1971. – P.219.
28. Skipitis Rapolas // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.4. – V. – 1988. – P.25.
29. Skipitis Rapolas // Žurnalistikos enciklopedija. – V. – 1999. – P.452.
30. Škirpa K. Sukilimas. – Washington. – 1973. – P.163, 431.
31. Švoba J. Seiminė ir prezidentinė Lietuva. – V. – 1990. – P.12, 17, 20, 78–81, 100–101, 106, 115–116, 132–133, 138–139, 147, 150–151, 155, 165–166, 169–170, 189, 191–193, 196–197, 212, 251–252, 304.

Literatas ir pedagogas Stasys Naginskas

Stasys Naginskas gimė 1891 m. vasario 17 (5) d. Bružių kaime Smilgių valsčiuje, Panevėžio apskrityje (dabar – Radviliškio r.). Tėvai žemės turėjo mažai, o šeimoje buvo 11 vaikų. Tad į mokslus išleido tik vieną Stasį. Pradinius mokslus jis ėjo Rozalimo pradžios mokykloje, o 1903-1911 m. mokėsi Panevėžio realinėje mokykloje. Panevėžyje jis įsitraukė į kultūrinę veiklą. Gal dėl to, kad jam lietuvių kalbą dėstė Jonas Jablonskis, Stasys pradėjo siuntinėti korespondencijas ir pirmuosius eilėraščius į „Aušrinę“ ir „Viltį“, o grįžęs atostogų į kaimą čia organizuodavo spektaklius ir pats juose vaidindavo.

Baigęs mokslus Panevėžyje, 1911 metais jis įstojo į Maskvos matininkų institutą. Nors ir viliojo humanitariniai mokslai, Stasys Naginskas ruošėsi tapti inžinieriumi geodezininku. Mat baigęs realinę mokyklą, kur buvo sustiprintas matematikos mokymas ir nebuvo dėstoma lotynų kalba, tęsti mokslus galėjo tik panašaus profilio aukštojoje mokykloje. Be to, ten buvo garantuota stipendija – 300 rub. per mokslo metus. Tiesa, studijų metais, be privalomųjų dalykų, Stasys domėjosi kalbos klausimais: konsultavosi su profesoriumi N. Sokolovu ir lietuviais kalbininkais J. Jablonskiu bei K. Būga. Turbūt ne vien prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas ir jį kuriam laikui paguldžiusi šiltinė lėmė, kad, ketverius metus studijavęs tiksluosius mokslus, jis nebelaikė valstybinių egzaminų, nors iki tol visus būtinus egzaminus buvo išlaikęs. Stasį jau buvo įtraukusi visuomeninė veikla. Tuomet jis buvo „Aušrinės“ redakcijos narys: taisė kalbą, tvarkė laiškų skyrių ir pats rašė. Vėliau dirbo „Lietuvos žinių“ ir „Santaros“ redakcijose. Beje, jis buvo pastarojo laikraščio vienas leidimo organizatorių. 1917 m. drauge su Petru Šalčiumi ir Rapolu Skipičiu jis redagavo „Santarą“ Peterburge. Stasys Naginskas rašė straipsnius apie M.

K. Čiurlionio kūrybą, pirmasis į lietuvių kalbą išvertė J. Baltrušaičio eilėraščius. Be darbo redakcijose, jis rengė spaudai Z. Gaidamavičiaus-Gėlės poezijos knygą. Be to, S. Naginskas dėstė lietuvių kalbą įvairioms žmonių grupėms, buvo „Lietuvių draugijos aukštųjų Maskvos mokyklų moksleiviams šelpti“ valdybos narys. Jis rūpinosi kas mėnesinių vakarėlių rengimu, pats vaidino ir režisavo. (Vydūno „Ne sau žmonės“). S. Naginskas buvo ir „Knygų leidimo komisijos“ sekretorius. Jis talkino K. Būgai, rengusiam J. Juškos žodyną, kūrė lietuviškus technikos mokslų terminus.

Panašią veiklą jis tęsė ir 1918 m. atvykęs į Vilnių. Dirbo karo terminologijos komisijoje, sekretoriavo Lietuvos mokslo draugijoje, bendradarbiavo spaudoje. 1919-1922 m. S. Naginskas mokytojavo 1-ojoje Vilniaus vyrų gimnazijoje, vėliau pavadintoje Vytauto Didžiojo vardu. 1922 m. dėl konflikto su okupacine lenkų valdžia buvo priverstas palikti Vilnių. S. Naginskas apsigyveno Rokiškyje ir pradėjo dirbti gimnazijoje. Į Rokiškį greičiausiai atvyko todėl, kad netoli geležinkelio stoties Palūšniuose buvo žmonos tėviškė. Rokiškyje jis ėjo mokyklos inspektoriaus, t. y. direktoriaus pavaduotojo, pareigas. Stasys Naginskas dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą vyresnėms klasioms. Iš Rokiškio jis siuntinėjo spaudai straipsnelius kalbos klausimais, padėjo K. Būgai rinkti lietuviškus žodžius, į šį darbą įtraukė ir moksleivius. Deja, vis labiau imė silpti sveikata. 1928 m. gydytojai nustatė atvirą tuberkuliozę ir konstatavo, kad jam gyventi belikę keli mėnesiai. Šiek tiek pagerėjus sveikatai, jis dar kelis metus mokytojavo, bet ligai vėl paūmėjus gydytojų komisija nustatė šimtaprocentinį nedarbingumą. 1935 m. Stasys Naginskas išleistas į pensiją, jam paskirta 300 litų per mėnesį pensija.

Gyvenimas tai lovoje, tai prie rašomojo stalo jo nepalaužė. Be kalbos dalykų, jis nagrinėjo Lietuvos istorijos klausimus, susidomėjęs V. Šekspyro kūryba savarankiškai mokėsi anglų kalbos ir iš originalo 1938-1939 metais vertė „Hamletą“ (baigė redaguoti 1942 metais). Tai pirmasis šio kūrinio vertimas į lietuvių kalbą. Tiesa, vertimas niekur nebuvo spausdintas, tačiau juo naudojosi Rokiškio gimnazijos mokytojai, dėstydami V. Šekspyro kūrybą. Sovietinės ir hitlerinės okupacijų metais jis nebeturėjo kur spausdinti rašinių, šį tą dar siuntinėja į Lietuvos literatūros ir kalbos institutą bei „Naujosios Romuvos“ žurnalą. Pokario metais jis vėl trumpam grįžo į darbą mokykloje, dirbo Švietimo skyriuje, bibliotekoje, nes tuo metu studijavo dvi jo dukros. Bet 1948 m. vėl pablogėjo sveikata. Teko antrą kartą išeiti į invalidumo pensiją. Sovietinė valdžia jam mokėjo 21 rub. per mėnesį. Jis vis dar talkino Literatūros ir kalbos institutui.

Stasys Naginskas mirė 1955 m. balandžio 12 d. Palaidotas Rokiškio kapinėse.

Kalbant apie literato ir pedagogo kūrybinį palikimą, pirmiausia į akis krinta jo interesų įvairovė. Jaunystėje jis daugiau reišėsi literatūroje, vėliau daugiau domėjosi mokslu. Visą gyvenimą jis šį bei tą vertė iš rusų, lenkų, anglų kalbų. Be šių kalbų, dar mokėjo vokiečių, prancūzų, latvių, senąją graikų kalbas. Yra išvertęs V. Šekspyro „Karaliaus Lyro“ fragmentus, A. Mickevičiaus, J. Kupalos poezijos. S. Naginskas bendradarbiavo „Lietuvos žiniuose“, „Literatūros naujienose“, „Ryte“, „Tautos mokykloje“, „Naujojoje Romuvoje“. Pasirašinėjo slapyvardžiais: *Stasys Pumpuras, Simas Stūra, Nagas Stajė, Nagingasai Stajė, Nagmantas S., Nagmantas St, Negmantas St., S. Na-gas, Seniukas A., Skūstasai, Stasys, Stūra, Simas*. Dalis jo nespausdintų rankraščių saugoma Lietuvių literatūros institute Vilniuje, Pedagoginiame muziejuje Kaune, kiti – Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje.

S. Naginskas negėrė, nerūkė. Nuo 37-erių tapęs ligoniu, negalėjo dirbti jokio sunkesnio darbo. Visi buitės rūpesčiai gulė ant žmonos pečių.

Stasys Naginskas buvo vedęs Adelę Diržytę. Ji taip pat dėstė lietuvių kalbą ir literatūrą žemesnėms klasėms. Mokytojai išaugino dvi dukras. Ieva Naginskaitė (g. 1921) – žinoma dailininkė. Elena Naginskaitė-Vajgienė (1925-1997) – mokytoja.

Šaltiniai ir literatūra:

1. Baliūnas V. Panevėžio Juozo Balčikonio gimnazija (1727 – 1995). – Panevėžys. – 1995. – P.75, 387.
2. Blaževičius P. Stasys Naginskas // Blaževičius P. Kai kurie Rokiškio krašto kultūros istorijos broožai (iki 1940 m.) – Rokiškis. – 1994. – P.32.
3. Drotvinas V. Nespausdintas K. Būgos laiškas žodyno talkininkui // Bibliotekų darbas. – 1975. – Nr.6. – P.35–37.
4. Gyvenimas Lietuvai. – Šiauliai. – 1993. – P.111, 120.
5. Gudaitis L. Laiko balsai. – V. – 1985. – P.68.
6. Juknevičius P. Literatas ir pedagogas Stasys Naginskas // Tėvynė. – 2005 06 15.
7. Juknevičius P. Pedagogas ir literatas Stasys Naginskas // Kraštiečiai – 7. Teorinės konferencijos pranešimų tezės. – Panevėžys – 1999. – P.18–19.
8. Jodekienė Z. Nusipelnęs Rokiškiui // Gimtasis Rokiškis. – 1991 02 13.
9. Lietuviškieji slapyvardžiai. – T.3. – V. – 1998. – P.17, 26, 130, 206, 240, 249, 351.
10. Mackonis R. „Santara“ // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.3. – V. – 1987. – P.624.
11. Naginskaitė Ieva // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.2. – V. – 1968. – P.658.
12. Naginskas Stasys // Lietuvių enciklopedija (toliau LE). – T.19. – Boston. – 1959. – P.477.
13. Pumpuras [Naginskas S.] Iš Smilgių ir Šeduvos padangės // Viltis. – 1910 02 26 (03 01).
14. Santara // LE. – T.36. – Boston. – 1961. – P.448.
15. Sidzikauskas V. Lietuvos diplomatinės paraštės. – V. – 1994. – P.15.
16. Skipitis R. Nepriklausomą Lietuvą statant. Atsiminimai. – Chicago. – 1961.
17. Šenauskas V. Stasys Naginskas // Komunizmo aušra. – 1989 01 19.

18. Šešelgis A. „Švyturio“ ir „Vaivorykštės“ korespondencija // Literatūra ir kalba. – T.XIV. – V. - 1977. – P.416 – 417.
19. Vajagianė E. Ką aš žinau ir atsimenu apie savo tėvą // Prie Nemunėlio. – 1911. – Vasaris. – P.3 – 4.
20. Vajagianė E., Mikšytė R. Rokiškio J. Tumo – Vaižganto mokyklai – 75. – Rokiškis. – 1993. – P.10, 18, 64–65, 68, 71, 75, 76, 77.
21. Vanagas V. Lietuvių rašytojų sąvadas. – V. – 1987. – P.164, 393, 403.

Prelatas Antanas Grigaliūnas

Antanas Grigaliūnas gimė 1893 m. rugsėjo 8 d. Kleboniškių kaime, Šeduvos valsčiuje, tuometinėje Panevėžio apskrityje (dabar – Radviliškio r.). Ūkininkų Grigaliūnų šeima buvo gausi, bene 12 vaikų. Vaikystė prabėgo gražiose Daugyvenės pakrantėse. Kleboniškių kaimas į vienkiemius išsiskirstė vėlai, tik 1926aisiais.

Būsimasis kunigas Antanas mokėsi Panevėžio berniukų gimnazijoje, po to įstojo į Kauno kunigų seminariją. Kunigu A. Grigaliūnas buvo išventintas 1918 m. gegužės 1 d. Tais pačiais metais jis buvo paskirtas vikaru į Linkuvą, kur ėjo ir gimnazijos kapeliono pareigas. 1923-1924 m. jis gilino teologijos studijas Kauno universitete. Vėl grįžęs į Linkuvą, ėjo kapeliono pareigas iki 1934 m., kol buvo paskirtas Biržų klebonu ir dekanu. Čia kunigas A. Grigaliūnas dirbo ir Antrojo pasaulinio karo metais. Po karo jis buvo ištremtas iš Lietuvos. Iš Sibiro kunigas grįžo 1956 m. A. Grigaliūnas trumpai yra klebonavęs Rozalime, buvo Panevėžio Šv. Petro ir Povilo bažnyčios altaristas, o nuo 1958 m. tapo tos bažnyčios klebonu. Kunigas Antanas Grigaliūnas, pakeltas kapitulos prelatu, buvo numatytas kandidatu į vyskopus. Bet tam sutrukdė mirtis. Prelatas Antanas Grigaliūnas mirė 1960 m. liepos 1 d. Jis palaidotas Panevėžio Šv. Petro ir Povilo bažnyčios rūsyje po didžiuoju altoriumi.

B. Kviklys, apibūdindamas pareigingą kunigą, rašo, kad jis ir „*kitus parapijos reikalus tvarkė pavyzdinai*“. Jo rūpesčiu buvo sutvarkyta per Antrąjį pasaulinį karą nukentėjusi Biržų bažnyčia, 1943 m. jo ir vietos gyventojų pastangomis Pelaniškių kapinėse pastatyta stilinga koplytėlė. Klebonaudamas Biržuose jis turėjo 38 ha ūkį, šį tvarkė pavyzdinai. 1940 m. valdžia ūkį sumažino per pusę. Dirbdamas Linkuvoje jis globojo ateitininkus ir jiems vadovavo. Savo dėstomo tikybos dalyko A. Grigaliūnas išmokydavo tiek, kad retas mokinys turėjo mažesnę pažymį negu penketą...

Amžininkai prelatą A. Grigaliūną apibūdina kaip ramaus, nuotaikingo būdo, pasižyminti tolerancija žmogų.

Prelatas padėjo išmokyti ir į kunigus išleisti savo jaunesnįjį brolių Mykolą (1907-1982). Jis paskutiniai savo gyvenimo metais buvo Panevėžio katedros altaristu.

Literatūra

1. Dagelis A. Dviveidžiai. – V. – 1960. – P.26, 106, 117–118.
2. Grigaliūnas Antanas // Ateitininkai komunistų ir nacių kankiniai / Red. L. Kerulis, P. Narutis, J. Prunskis. – Putnam. – 1991. – P.68.
3. Grigaliūnas Antanas // Lietuvių enciklopedija. – T.36. – Boston. – 1969. – P.233.
4. Juknevičius P. Prelatas Antanas Grigaliūnas // Krašto dvasininkai: sielovada ir visuomeninė veikla. Konferencijos, įvykusios 2003 m. gruodžio 12 d., pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2003. – P.11–12.
5. Juknevičius P. Prelatas Antanas Grigaliūnas // Tėvynė. – 2004 01 14.
6. Kviklys B. Lietuvos bažnyčios. Panevėžio vyskupija. – T.4. – Chicago, Illinois. – 1984. – P.40, 141, 335.
7. Linkuva. Šiaurės Lietuvos švietimo židynys / Red. A. Šešplaukis. – Chicago. – 1978. – P.32, 131–132.
8. Matas Raišupys [Vladas Būtėnas]. Dabarties kankiniai. Lietuvos vyskupų, kunigų ir tikinčiųjų kelias pirmojoje ir antrojoje sovietų okupacijoje. – Chicago. – 1972. – P.208, 404.
9. Panevėžio vyskupija. Istoriniai duomenys, pastoracinė veikla. – V. – 1998. – P.103–104, 542.

Dailininkas ir poetas Jonas Martinaitis

Lietuvos dailės istorijoje Jonas Martinaitis žinomas kaip puikus portretistas, dirbęs akvarelės technika ir gerai ją išmanęs. Jis vadovavosi savo mokytojo Kajetono Sklėriaus meniniais principais. Bet jis ne tik dailininkas: dar ir rašytojas bei vertėjas.

Jonas Martinaitis gimė 1898 metų liepos 5 dieną (birželio 26 dieną pagal senąjį kalendorių) Šeduvos valsčiuje, Panevėžio apskrityje, Pavartyčių kaime (dabar – Radviliškio r.). Gimęs Joninių išvakarėse būsimasis menininkas ir buvo pakrikštytas Jonu. Jo tėvai Eleonora Zdanuskaitė ir Antanas Martinaitis buvo mažažemiai valstiečiai. Šeimoje augo trys sūnūs – Vincas, Petras, Jonas – ir dukra Paulina. Būsimasis dailininkas mokslus pradėjo kaimo daraktoriaus Varvuolio mokykloje. Daraktoriaus raginami, tėvai nuvedė sūnų į Šeduvos keturmetę mokyklą. Vėliau jis mokslus tęsė Šiaulių gimnazijoje. Jono tėvas labai norėjo, kad vaikai mokytųsi, tai pats išvyko į Ameriką uždarbiauti. Šiaulių gimnazijos baigti Jonui nebuvo lemta: 1915 metais, kaizerio kariaunai artinantis prie Šeduvos, trys sūnūs nusprendė palikti savo tėviškę ir po ilgos kelionės atsidūrė Petrograde. Jonas nusprendė mokytis toliau – baigti Šiauliuose pradėtą gimnaziją. Petrogrado gimnazijoje jis pirmąsyk susidūrė su

Petrograde jau žinomu dailininku skulptoriumi Kajetonu Sklėriumi, kuris ten dėstė piešimą. Būtent jis pastebėjo J. Martinaičio gabumus ir paskatino stoti į Štiglico techninio piešimo mokyklą, o vėliau – į Dailės akademiją. Čia būsimasis dailininkas studijavo profesoriaus Kuzmos Petrovo-Vodkino klasėje.

Po Spalio revoliucijos J. Martinaitis tarnavo Raudonojoje armijoje. 1922 metais grįžo į Lietuvą. Netrukus jis įstojo į Kauno meno mokyklą (1922-1926 metais buvo šios mokyklos mokinys). Čia vėl sutiko savo mokytoją K. Sklėrių, pas jį toliau mokėsi tapybos. Tikriausiai mokytojo paveiktas J. Martinaitis pamėgo akvarelės techniką ir pasirinko peizažisto kelią. Nuo 1927 metų dailininkas bendradarbiavo žurnaluose „Spaktyva“, „Kuntapolis“, „Kultuvė“, kuriuose eiles ir piešinius pasirašydavo *Lauryno Papartyno* slapyvardžiu. Taip pat jis dirbo Stepo Žuko redaguojamame „Šluotos“ žurnale ir buvo vienas aktyviausių jo bendradarbių (1940-1941 metais pats buvo redaktorius).

XX a. 3-4 dešimtmečiais Lietuvos menininkai jungėsi į dailininkų organizacijas. Vėliau jie ėmė skaidytis į grupes, kurios išsiskyrė savo idėjomis. Ypač stengėsi burtis jaunieji dailininkai, nors dar neturėjo aiškesnės meninės krypties. Pirmasis jaunojo dailininko J. Martinaičio žingsnis – dalyvauti 1930 metų kovo 23 dieną atidarytoje devynių Kauno meno mokyklos auklėtinių parodoje.

1930 metų balandį susikūrė Nepriklausomųjų dailininkų draugija, veikusi 1930-1935 metais. Jos veikloje J. Martinaitis dalyvavo nuo pat pirmosios jų surengtos parodos iki 1935 metų, kai draugija įsijungė į ką tik susikūrusią Lietuvos dailininkų sąjungą. Jos nariu 1940 metais tapo ir J. Martinaitis. Tarpukario Lietuvoje jis buvo žinomas daugiau kaip tapytojas, kūręs akvarelės technika. Daugiausia akvarelių jis nutapė 1938-1940 metais, bet šios srities neapleido ir vėliau. Kritikai teigia, kad J. Martinaitis nesukūrė savito akvarelės stiliaus, lingo į natūralizmą, tačiau didelis akvarelės technikos pamėgimas bei nepaprastas darbštumas leido jam pasiekti neblogų rezultatų. Atrodo, tapytojui turėjo įtakos ne tik K. Sklėriaus mokykla, bet ir studijos Petrograde. Taip pat J. Martinaitis dirbo ir grafikos srityje, aktyviai piešė. Geriausi jo peizažai gamtos ir kaimo motyvais patraukia nuoširdumu. Tai lakoniški kuklių tonų vaizdai: „Ankstyvas pavasaris“ (1939), „Sename kieme“ (1939), „Valstiečio sodyba“ (1940). Šiuose kūriniuose dailininkas lyriškai fiksuoja metų kaitą, atbundančią gamtą. Kritikai pastebi, jog J. Martinaitis neblogai valdė akvarelės techniką, tačiau jo kūryba nėra stilistiškai vieninga ir lygiavertė.

J. Martinaitis buvo labai visapusiškas žmogus, todėl vien tapyba jo netenkino: jis visa galva pasinėrė į švietėjišką veiklą, surado tokią sritį,

kurioje dar niekas nebuvo įsitvirtinęs. Nuo 1927 metų rašė humoristinius eilėraščius, taiklias epigramas, satyrinius vaizdelius, kurių pagrindinė tema – kaimo žmonių gyvenimo vaizdai iliustravo savo piešinėliais. Juos noriai spausdino laikraščiai ir žurnalai („Ūkininko patarėjas“, „Trimitas“, „Karys“, „Vapsva“, „Lietuvos mokykla“, „Savaitė“, „Žvaigždutė“, „Saulutė“ ir kt.). Lengviau suskaičiuoti to meto leidinius, kuriuose J. Martinaitis nebendradarbiavo, negu tuos, kuriuose dirbo. Dailininką galima vadinti lietuviškų komiksų pradininku. Intensyvus karikatūristo darbas buvo aukštai įvertintas: 1933 metais jis su grupe dailininkų dalyvavo tarptautinėje karikatūrų ir šaržų parodoje Stokholme.

J. Martinaitis domėjosi ir liaudies menu. Jis nutapė paveikslų ciklą, kuriame vaizdavo senais drabužiais apkarstytas daržo baidykles, mėgo piešti lietuviškus margučius, tapė Svirskio kryžius. Su Petru Kalpoku rinko liaudies skulptūreles, vėliau jas atidavė M. K. Čiurlionio muziejui.

Dailininkas iliustravo ir rašė knygas, nors literatūrinis J. Martinaičio palikimas nėra didelis. 1925 metais jis išleido knygelę „Blaivēk“, kurioje eilėmis ir piešiniais smerkė girtuoklystę. Pasakojama, kad pasirodžius šiai knygelei Jonas su keliais draugais ta proga apsilankė kavinėje. Jiems išėjus į Laisvės alėją kažkas sudavė lazda per nugarą sakydamas „*Blaivēk!*“. Atsisukęs jis pamatė J. Tumą-Vaižgantą, kuris dar pridėjo: „*Blaivēk!*“. Kita jo populiari knygelė – „Žemės vaikai“ (išleista Kaune 1940 metais). Kaimo gyvenimas, darbai, tinginystė – šios knygos temos. Pirmaisiais pokario metais buvo išspausdinta J. Martinaičio knygelė „Jaunųjų talka“. Taip pat dailininkas išvertė ir iliustravo Jano Hašeko „Šaunųjį kareivį Šveiką“, išvertė ir išspausdino Levo Tolstojaus „Vaikystė“, yra parašęs trumpų pjesių kaimo vaidinimams. 1945 metais, jau sunkiai sirgdamas, J. Martinaitis ėmėsi rašyti autobiografinę apysaką „Nuo dūminės pirkelės iki caro rūmų“. Deja, spėjo parašyti tik pirmąją jos dalį „Auksinė vaikystė“.

J. Martinaitis – įvairiapusė asmenybė. Jis netgi bandė rašyti libretus operoms ir operetėms. Bekuriant libretą operetei „Užkeikti pinigėliai“ jį kelis kartus aplankė kompozitorius Juozas Tallat-Kelpša. Deja, liga ir ankstyva mirtis nutraukė ir šį gerokai įpusėtą darbą. Tikriausiai dėl prastos sveikatos J. Martinaitis pats suspėjo surengti tik vieną personalinę darbų parodą – 1940 metais Kaune.

Aktyvus dailininko gyvenimas prablėso 1941 metais. Ligos pakirstas J. Martinaitis grįžo į savo gimtąjį Šeduvos kraštą, Žilionių kaimą, ir toliau dirbo. Tapė akvareles, naturmortus, daugiausia gėles, tą patį motyvą kartodavo kelis kartus.

Dailininkas ir poetas Jonas Martinaitis mirė 1947 metų lapkričio 29 dieną: gyvenimo kelią pradėjęs Šeduvoje, ten jį ir užbaigė.

Jono Martinaičio kelią pasirinko sūnūs Antanas bei Ignas. Jie tęsė dailininkų Martinaičių dinastiją. Kauno paveikslų galerijoje 1993 metų rudenį M. K.Čiurlionio muziejus surengė trijų Martinaičių (tėvo ir sūnų) parodą. Pirmąsyk eksponavo Jono Martinaičio akvareles ir jo sūnų pasteles bei grafiką.

Pažinojusiųjų atmintyje Martinaitis liko kaip labai energingas, linksmas, gyvenimo džiaugsmo kupinas žmogus, buvęs kultūrinių įvykių verpete ir niekada neskyręs dėmesio materialinėms gėrybėms.

100-ajam Martinaičio gimtadieniui paminėti Lietuvos dailės muziejus ir Lietuvos menininkų rūmai Rotušėje 1998 metų kovo 9 – balandžio 4 dieną surengė jubiliejinę parodą.

Literatūra

1. Bukauskas A. Trumpa Šeduvos miesto istorija. – Utena. – 1992. – P.19
2. Bulzgis S. Dvi ryškios žvaigždės // Komunizmo aušra. – 1973 12 08.
3. Dobrovolskaitė I. Dailininkas Jonas Martinaitis // Lietuvos dailės muziejus. Metraštis. – 1999. – Nr.3. – P.306–314.
4. XX a. lietuvių dailės istorija. 1900-1940. - T.2. – V. – 1983. – P.138–39
5. Godunavičienė J. Dailininką Joną Martinaitį prisiminus // Vakarinės naujienos. – 1998 03 17.
6. Jankūnas A. Tapytojų dinastijos pradininkas // Respublika. – 1998 03 17.
7. Kukuraitytė R., Juknevičius P. Dailininkas ir poetas Jonas Martinaitis // Kūrėjai iš Panevėžio krašto. Konferencijos, skirtos Tarptautinei turizmo dienai, pranešimų tezės – Panevėžys. – 2004. – P.6–7.
8. Kukuraitytė R., Juknevičius P. Dailininkas ir poetas Jonas Martinaitis // Tėvynė. – 2004 11 10.
9. Lietuvių dailė 1907 – 1940. tapyba. Skulptūra. Katalogas. – V. – 1968. – P.51–55, 98.
10. Martinaitis A. O buvo toks... // Literatūra ir menas. – 1973 09 01.
11. Martinaitis A. Šimtai akvarelių, karikatūrų // Kultūros barai. – 1978. – Nr.6. – P.63.
12. Martinaitis J. Laimės vaikas // Nemunas. – 1978. – Nr.6. – P.46.
13. Martinaitis Jonas // Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.7. – V. – 1981. – P.271.
14. Martinaitis Jonas // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.2. – V. – 1968. – P.519.
15. Martynaitis Jonas // Lietuvių enciklopedija – T.17. – Boston. – 1959. – P.416.
16. Pakštas V. Dvidešimtojo amžiaus Šeduva. – V. – 1997. – P.62.
17. Sasnauskas P. Dailininkas, kurį mėgo visa Lietuva. // Valtiečių laikraštis. – 1996 05 01.
18. Savickaitė J. Martinaitis Jonas // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.2. – V. – 1986. – P.701.
19. Savickas A. Peizažas lietuvių tapyboje. – V. – 1965. – P.186, 187
20. Šidlauskas A. Antrasis portretas. // Mūsų kraštas. – 1996 07 31.
21. Trys Martinaičiai. // Lietuvos aidas. – 1996 06 08.
22. Umbrasas J., Kunčiuvienė E. Lietuvių dailininkų organizacijos 1900-1940. – V. – 1980. – P.100, 102, 110, 220, 228, 232.
23. Vanagas V. Lietuvių rašytojų sąvadas. – V. – 1987. – P.190, 415, 439.

Mokytojas Kazimieras Plungė

Kai prieš akis praslysta vaikystės prisiminimų vaizdai, dažnai atminty atgija Kapupio pakrantės. Ten, kur jis, atbėgęs iš Baukmiškio, staiga suka į šiaurę, Raginėnų link, jo vingio, abiejose pusėse buvo ūkinguose medžiuose skendinčios Plungių sodybos. Kairiajame krante – mokytojos Kazimiero Plungės, kurią įkūrė jo tėvas knygnešys Jurgis Plungė. Mokytoją Kazimierą Plungę mačiau tik keletą kartų, bet įstrigo per langą matytas vaizdas, kaip mokytojas vienas žaidžia šachmatais. Bet garsas apie Mokytoją, sklido iš visur. Tai buvo labai gerbiamas Pakalniškiuose žmogus.

Kazimieras Plungė gimė 1898 m. sausio 25 d. Pakalniškių kaime, daugiavaikėje valstiečio Jurgio Plungės šeimoje. 1908 m., kaimui išsiskirsčius į vienkiemius, Plungės įsikūrė kaimo galulaukėje Kapupio upelio kairiajame krante. Sistemingai mokytis Kazimieras neturėjo galimybių – reikėjo padėti tėvui. 1916-1919 m. K. Plungė sunkiai sirgo. Pagerėjus sveikatai 1919 m. jis stojo tarnauti į buvusios Tiekimo ir maitinimo ministerijos Šeduvos skyrių kasininku. 1920 m. pradėjo dirbti Šeduvos savivaldybės sekretoriumi. Čia bedirbdamas Kazimieras Plungė ėmė rūpintis, kad jo gimtajame Pakalniškių kaime būtų įsteigta pradžios mokykla. Tam tiko nebenaudojama karčema. Nuo 1921 m. kovo 1 d. jis tapo naujai įkurtos mokyklos vedėju.

1926 m. K. Plungė išlaikė Švietimo ministerijos egzaminus mokytojo vardui ir teisėms gauti. Pakalniškiuose jis dirbo iki 1929 m. Mokytojas neapsiribojo vien pedagoginiu darbu. Įsikūrus Pakalniškiuose socialdemokratų kuopelei, ėmėsi jai vadovauti. Jis subūrė jaunimo chorą, su juo dalyvavo pirmojoje Dainų dienoje Kaune. 1924 m. jis vadovavo dūdų orkestrui.

1929 m. K. Plungė buvo paskirtas į Uteną pradžios mokyklų inspektoriumi. Prieš pat Antrąjį pasaulinį karą jis tapo Panevėžio apskrities mokyklų inspektoriumi. Prasidėjus karui mokytojas vėl apsigyveno Pakalniškiuose. 1944-1948 m. jis mokytojavo Šniukonių pradinėje mokykloje. Vėliau K. Plungė mokytojavo įvairiose Panevėžio mokyklose.

Išėjęs į pensiją, 1959 m. jis kurį laiką pagyveno Pakalniškiuose, ten atgaivino prieškarinį chorą.

Mokytojas Kazimieras Plungė mirė 1965 m. balandžio 1 d. Palaidotas Panevėžio Kristaus karaliaus katedros kapinėse.

Kazimieras Plungė 1938 m. buvo apdovanotas Didžiojo kunigaikščio Gedimino 4-ojo laipsnio ordinu, tarybiniais metais – Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo Garbės raštu.

Mokytojas K. Plungė buvo didelės vidinės kultūros pedagogas, švelnaus būdo, jautrus kitų likimui, tolerantiškas.

Kazimiero Plungės ir Petronėlės Arnastauskaitės šeimoje užaugo 4 vaikai: Laimė (mokytoja), Gintautas (šachmatininkas), Algirdas ir Rimantas. Pastarasis – žinomas sportininkas, 1972 m. Miuncheno Olimpiados dalyvis.

Šaltiniai ir literatūra

1. Apie mokytoją Kazimierą Plungę ir kitus pakalniškiečius. Laimės Plungaitės pasakojimas. Mašinėraštis. 1999.
2. Barysas M. Miunchenas olimpinis ir kasdieniškas. – V. – 1974. – P.50, 135 – 136.
3. Bulzgis S. Daugyvenės žemė // Komunizmo aušra. – 1970 08 27.
4. Daugyvenės kraštas. - K. 1998. - P.63–64, 94–95.
5. Kaluškevičius B., Misius K. Lietuvos knygnešiai ir daraktoriai. 1864 – 1904. – Vilnius. – 2004. – P.371.
6. Lietuvos kūno kultūros ir sporto istorija. – V. – 1996. – P.163, 265.
7. Linkevičius J. Pakalniškių mokytojai Plungės // Mūsų kraštas. – 2000 07 15, 26; 08 05.
8. Pakštas V. Šeduva XX amžiuje. – V. – 1977. – P.52–53.
9. Senulytė B. Pirmasis mokytojas // Komunizmo aušra. – 1977 06 08.
10. Senulytė B. Senis dėdė // Komunizmo aušra. – 1977 11 30.
11. Senulytė-Skipskienė B. Iš Pakalniškių pradinės mokyklos istorijos. – Panevėžys. – 2000. – P.4–8.
12. Skipskienė B. Mokytojas Kazimieras Plungė // Kraštiečiai – 7. Teorinės konferencijos pranešimų tezės. Panevėžys 1999 m. gruodžio 16 d. – Panevėžys. – 1999. – P.16–18.

Prelatas Leopoldas Pratkelis

Leopoldas Pratkelis gimė 1912 m. birželio 6 d. Sankt Peterburge, geležinkelio sargo šeimoje. Mirus mažam broliukui, Leopoldas liko vienturtis vaikas. 1921 m. šeima grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Paciškių kaime, Antalieptės parapijoje, tuometinėje Zarasų apskrityje. L. Pratkelis Antalieptėje baigė pradžios mokslus ir progimnaziją. Toliau mokėsi Utenos gimnazijoje, o 1931-1938 m. – Kauno kunigų seminarijoje bei Vytauto Didžiojo universiteto Teologijos filosofijos fakultete.

Baigęs mokslus ir iššventintas į kunigus, Leopoldas Pratkelis dirbo vikaru Klovainiuose, Pabiržėje, Rokiškyje, Rozalime ir Šeduvoje. Antrojo pasaulinio karo metais dirbo Panevėžio Šv. Petro ir Povilo bažnyčioje. Be to, čia buvo moksleivių kapelionu ir Vyskupijos kancleriu. Amžininkai prisimena, kaip 1944 m. Panevėžio vyskupijos kurijos sekretorius L. Pratkelis išvyko dirbti į Rokiškį. 1950-1956 m. jam buvo uždrausta eiti bažnytines pareigas. Po to ėjo vikaro ir klebono pareigas Pumpėnuose, Smilgiuose, Debeikiuose ir Linkuvoje.

1957 m. kunigas L. Pratkelis buvo pakeltas prelatu, ėjo kapitulos pirmininko pareigas. Apie 10 metų buvo Lietuvos vyskupijų Liturginės

komisijos narys. Išvertė Vatikano II susirinkimo Liturginę konstituciją, ji išspausdinta „Nutarimų“ knygoje (1968).

Prelatas mokėjo 4 kalbas, turėjo didelę biblioteką.

Prelatas Leopoldas Pratkėlis mirė 1983 m. sausio 7 d. Pakruojo ligoninėje miokardo infarktu. Palaidotas Linkuvos bažnyčios šventoriuje.

Literatūra

1. A. A. Prelatas Leopoldas Pratkėlis // Katalikų kalendorius žinynas 1984. – K. – V. – 1984. – P.212.
2. Juknevičius P., Kondžežauskaitė G. Prelatas Leopoldas Pratkėlis // Tarnavę Dievui ir žmonėms: Panevėžio krašto dvasininkai. Konferencijos, įvykusios 2002 m. gruodžio 20 d., pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2002. – P.5–6.
3. Kviklys B. Lietuvos bažnyčios. Panevėžio vyskupija. – T.4. – Chicago, Illinois. – 1984. – P.43.
4. Panevėžio vyskupija. Istoriniai duomenys, pastoracinė veikla. – V. – 1998. – P.542, 545.
5. Vyskupas Kazimieras Paltarokas. Bibliografija, amžininkų atsiminimai / Sudarė R. Mazurienė. – Panevėžys. – 1998. – P.126, 140, 195.

Jo dėka gimtinė tapo žinoma pasaulyje

„Kelios mūzos prie lopšio budėjo...“, - stebėjosi 1970 m. „Tiesos“ korespondentas S. Blėda, rašydamas apie inžinierių Petrą Motiekaitį. Matyt, tikrai ne viena... Žymiausias Lietuvos sportininkas, inžinierius išradėjas, gamtininkas, fotografas...

Būsimasis daugkartinis pasaulio rekordininkas Petras Motiekaitis gimė 1920 m. sausio 29 d. Maneitų k., tuometiniame Smilgių valsčiuje Panevėžio apskrityje (dabar Radviliškio r.). Petras mokėsi Dambavos pradžios mokykloje, Šeduvos progimnazijoje, Panevėžio berniukų gimnazijoje. Jau pradžios mokykloje jis iš savo vienmečių išsiskyrė pomėgiu daryti įvairius aitvarus, lėktuvėlius. Šiuo pomėgiu jis sugebėjo sudominti ir kitus Maneitų kaimo berniukus. Petro iniciatyva 1934 m. kaime susikūrė pirmasis Lietuvoje aviamodelistų būrelis, pavadintas žuvusių lakūnų Dariaus ir Girėno vardu. Berniukai neturėjo nei specialių įrankių, nei medžiagų, bet buvo didžiulis entuziazmas. Kaimo rūkoriais teko slėpti rūkomąjį popierių, šeiminkėms – žirkles...

1935 m. Maneituose įvyko pirmosios Lietuvoje aviamodelių varžybos. „*Buvo šalta, saulėta 1935 metų sausio pradžia. Manaitų palaukėje kaimiečiai stebėjo neįprastą vaizdą – keletas kaimo vaikų žaidė jiems nesuprantamą žaidimą. Jie leido aukštyn kažkokius žaisliukus, kurie sukinėjosi ore, suko ratus ir palengva leidosi žemyn*“, – vėliau prisimins P. Motiekaitis. Berniukai lenktyniavo plunksniniais sklandytuvų modeliais.

Geriausiai sekėsi Alfonsui Pranskėčiui ir Petrui Motiekaičiui. Nugirdę, kad modeliams geriausiai tiktų gandro plunksnos, vaikinukai tykojo jį sugauti... Tuometiniai „Lietuvos sparnai“ rašė: *„Nuošaliame Panevėžio apskrities Smilgių valsčiaus Manaitų kaime yra susiorganizavęs aviamodelistų būrelis, kuriam vadovauja penkiolikmetis entuziastas. Tai nepaprastai gabus berniukas“*. Būreliu susidomėjo Lietuvos aeroklubas. Į Maneitus atvyko jo atstovas.

1936 m. rugpjūčio mėnesį Kaune buvo surengtos aviamodelistų varžybos. Kauno aviatorius gerokai nustebino vienintelis dalyvis iš periferijos Petras Motiekaitis, užėmęs pirmąją vietą. Už pasiektus rezultatus aeroklubas paskyrė jam stipendiją ir tais pačiais metais jis įstojo į Kauno aukštesniąją technikos mokyklą. Ją baigė 1941 m., įgijo inžinieriaus mechaniko specialybę.

P. Motiekaičiui išvykus į Kauną, būreliui vadovauti ėmėsi A. Pranskėtis. Grįžęs į kaimą vasaros atostogų, Petras būreliui pasiūlė pasidaryti sklandytuvą. Entuziastai kibo į darbą. Pasigaminto sklandytuvo sparnus jie aptraukė popieriumi nuo cementinių maišų. Sklandytuvo bandyti pasikvietė lakūną Nidos sklandymo instruktorių G. Miliūną. Šis nemanė, kad čia bus kas nors rimta, ir nepasiėmė amortizatoriaus. Bet 45 kg svorio „Moti“, nugabentas ant Raginėnų piliakalnio ir aštuonių vyrų timpleltas, nuskriejo keletą metrų...

1938 m. P. Motiekaitis baigė Nidos sklandymo mokyklą, įgijo sklandytojo B piloto vardą, 1939 m. – prie Lietuvos aeroklubo lakūnų mokymo kursus ir savarankiškai skraidė mokomaisiais lėktuvais. 1939 m. P. Motiekaitis ir A. Pranskėtis dalyvavo Suomijoje vykusiose aviamodelizmo varžybose.

1941 m. jis pradėjo dirbti inžinieriumi konstruktoriumi Kauno karo aviacijos dirbtuvėse. Antrojo pasaulinio karo metus praleido gimtinėje. Pokario metais dirbo Panevėžio miesto statybinėse organizacijose. 1945 m. jis atgaivino aviamodelistų būrelį Panevėžio berniukų gimnazijoje. Sėkmingai pasirodęs 1947 m. vykusiose XVI sąjunginėse aviamodelistų varžybose, P. Motiekaitis buvo įtrauktas į TSRS rinktinę. 1948 m. dirbo Lietuvos TSR osoaviachimo centro Taryboje inspektoriumi lakūnu. Tais pačiais metais su sklandytuvo modeliu „Albatrosas - 13“ jis tapo TSRS čempionu.

Nuo 1949 m. P. Motiekaitis tapo šiauliečiu: pradėjo dirbti „Elnio“ odos ir avalynės kombinate. Domėjimasis aviamodeliais nenutruko. Jis sukonstravo ir pastatė 3 sportinius sklandytuvus (1937, 1952 ir 1957 metais).

1963 m. liepos 6 d. Petras Motiekaitis pasiekė du pirmuosius oficialius pasaulio rekordus. Jo sraigtasparnio modelis su gumos varikliu „Libele - 4“ išsilaiškė ore 12 min. 2 sek. ir nuskrido 889 m. Buvo viršyti du pasaulio rekordai: vengro G. Egervario ir italo G. Pelegio. Nuo to laiko P. Motiekaitis įsijungė į pasaulio rekordų šturmą, prasidėjo jo ilgametė neakivaizdinė kova su italu G. Pelegiu... Per savo gyvenimą Petras Motiekaitis pasiekė 16 pasaulio ir 22 TSRS rekordus.

Iki gyvenimo pabaigos jis dirbo „Elnio“ kombinate: inžinieriumi, inžinieriumi konstruktoriumi, vyr. konstruktoriumi, skyriaus viršininku, konstravimo biuro viršininko pavaduotoju... Kombinate atsiskleidė jo inžinieriaus novatoriaus talentas. Jis padarė daug technologijos pataisų, pateikė per šimtą racionalizacinių pasiūlymų. Neatsitiktinai inžinieriaus bendradarbiai juokavo, kad jeigu į vieną vietą suneštum visus jom patobulintus įrengimus, mašinas, išeitų visas didžiulis cechas. Tuometinės TSRS lengvosios pramonės ministerija 1978 m. pripažino Petrą Motiekaitį geriausiu racionalizatoriumi.

Žurnalistui P. Budriui inžinierius kartą prasarė: *„kai baigiau Šeduvos gimnaziją, vienodai traukė ir gamta, ir technika. Bet nugalėjo vis dėlto technika.“* Neliko pamiršta ir gamta. Be to, gamtoje ilgiau būti patarė ir gydytojai, nes ilgalaikis modelių gamybos procesas turėjo įtakos konstruktoriaus sveikatai. P. Motiekaitis susidomėjo drugiais. Skraidantys vabzdžiai jį domino ir kaip aviatorių. Jis surinko 460 dieninių ir naktinių drugių kolekciją. Drugius jis tyrė Šeduvos apylinkių miškuose, Gubernijos (Vinkšnėnų) miške prie Šiaulių. Inžinierius sukonstravo lengvą elektros generatorių, kuriuo galėdavo gaudyti naktinius drugius toli nuo gyvenviečių esančiuose miškuose. P. Motiekaitis susirašinėjo su profesoriumi T. Ivanausku.

Inžinierius mėgo fotografuoti drugius. Jis padarė du atradimus spalvotos fotografijos srityje. Kiek bemiegių naktų jis praleido stengdamasis nufotografuoti procesą, kaip iš lėliukės išsiritą drugys... Tik nepaprastai mylintis gamtą žmogus galėjo turėti tiek kantrybės. Ne veltui apie savo pomėgį inžinierius yra pasakęs: *„Aviamodelizmas ir bičiulystė su gamta.“* 1962 m. 25 tūkstančių egzempliorių tiražu buvo išleistas P. Motiekaičio spalvotų atvirukų rinkinys apie drugius. Deja, jo apie drugius parašyta knyga dienos šviesos neišvydo...

P. Motiekaičio straipsnius apie aviaciją spausdino „Sparnai“, „Крылья Родины“, „Моделист – конструктор“. Jis buvo aktyvus „Mūsų gamtos“, „Mūsų girių“, „Техника молодёжи“ ir kitų žurnalų fotokonkursų dalyvis. Kartu su A. Pranskėčiu jis 1957 m. išleido knygą „Jaunasis aviamodelistas“.

1968 m. P. Motiekaitis buvo apdovanotas „Garbės ženkle“ ordinu, 1983 m. – TSRS SDAALR „Garbės ženkle“, kurio pažymėjimą pasirašė triskart Tarybų Sąjungos didvyris A. Pokryškinas. Inžinieriaus kolekcijoje daug garbės raštų.

Ka dir daug apdovanojimų gavęs, rekordų pasiekęs, P. Motiekaitis buvo kuklus paprastas žmogus. Pasaulyje žinomas rekordininkas iki 1983 m. gyveno pusiau barakiniam name (Birutės g.3), kambaryje susikalęs aukštą narvą, t. y. fotolaboratoriją, dirbo sandėliuke. Paskutiniaisiais metais gyveno S. Nėries gatvėje. Kažkas yra pasakęs, kad išmintis dažnai vaikšto su sėmėga... Beveik visi rašiusieji apie inžinierių pabrėždavo, kad savo gyvenimo būdu jis nebuvo panašus į pasaulio rekordininką.

Petras Motiekaitis mirė 1988 m. sausio 21 d. Palaidotas Šiauliuose, Donelaičio gatvės kapinėse. Prie kapo – kuklus antkapinis paminklas. Kuklaus pageidavo pats inžinierius. Ir kaip čia neprisiminsi posakio, jog būna apgailėtinais monumentalūs paminklai dvasios nykštukams ir nuostabiai kuklūs dvasios milžinams...

Šaltiniai ir literatūra

1. Arbačiauskas A. Aviatoriai pirmojoje Lietuvos tautinėje olimpiadoje // Sparnai. – 1989. – Nr.1. – P.24–25.
2. Ašmenskas V. 61 rekordas – ne riba // Sparnai. – 1980. – Nr.1. – P.12.
3. Aukštuolis P. Mūsų jubiliasas // Sparnai. – 1970. – Nr.1. – P.7.
4. Aukštuolis P. Šiauliečio rekordai neįkandami // Sportas. – 1971 09 07.
5. Aviamodelisto pasaulio rekordas // Raudonoji vėliava. – 1968 06 12.
6. Aviamodelių paroda ir rungtynės // Lietuvos sparnai. – 1936. – Nr.9. – P.170–171.
7. Aviamodelizmas // Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija (toliau – MLTE). – T.1. – V. – 1966. – P.130–131.
8. Aviamodelizmas. – V. – 1988. – P.1, 2, 3, 4.
9. Balaišis E. Kiek mūzų budėjo // Gimtasis kraštas. – 1981 07 23.
10. Balaišis E. Mūzos budėjo // Švyturys. – 1983. – Nr.17. – P.28–29.
11. Balčiūnas D. Iš paukščių ir vabzdžių mokėsi skraidyti // Šiaulių kraštas. – 1995 02 02.
12. Balčiūnas D. Juos vienijo ne tik laišakai... // Raudonoji vėliava. – 1986 04 03.
13. Balčiūnas D. Padangių nenumaldoma aistra... // Mūsų kraštas. – 1995 01 02.
14. Balčiūnas D. Šiauliečio inžinieriaus Petro Motiekaičio susirašinėjimas su akademiku, profesoriumi Tadu Ivanausku. 1951 – 1969 / Mašinraštis. – Šiauliai. – 1985.
15. Balčiūnas J. Sklandytojų skrydžiai. – V. – 1978. – P.86–88.
16. Blėda S. Kelios mūzos prie lopšio budėjo... // Tiesa. – 1970 02 03.
17. Blėda S. Konstruktoriaus išradimai // Tiesa. – 1972 07 19.
18. Blėda S. Susitikimas // Tiesa. – 1964 03 10.
19. Budrys R. Gyvos žemės mintys. – V. – 1966. – P.83–99.
20. Budrys R. Logaritminė liniuotė ir skėtės gyvenimas // Pergalė. – 1965. – Nr.10. – P.123–131.
21. Dargis A. Du pasakojimai // Nemunas. – 1976. – Nr.10. – P.38–41.
22. Dešimt geriausių sportininkų // Raudonoji vėliava. – 1974 01 08.
23. Dovydaitis V. Vaikinas iš Manaitų // Sparnai. – 1968 04 12.
24. Garnys V. Filmas apie P. Motiekaitį // Raudonoji vėliava. – 1982 12 10.
25. Gliudys S. Tas plevinimas drugio // Raudonoji vėliava. – 1978 04 12.

26. Gliudys S. Visa savo prigimtimi – gamtininkas // Šiaulių naujienos. – 1989 03 18.
27. Griškoniš J. Didelis potraukis mažiems lėktuvams // Sportas. – 1980 01 21.
28. Jadovas V. Kūrybos sparnų pakylėtas // Raudonoji vėliava. – 1983 09 23.
29. Jautakis R. Kūrybos sparnų pakylėtas // Leninietis. – 1984 09 18.
30. Jautakis R. Kviečia dokumentų paroda // Raudonoji vėliava. – 1984 09 19.
31. Juknevičius P. Jo dėka gimtinė tapo žinoma // Tėvynė. – 2005 03 16.
32. Juknevičius P. Pasaulio rekordininkas iš Manaitų // Kraštiečiai – 4. Teorinės konferencijos pranešimų tezės. – Panevėžys. – 1996. – P.7–8.
33. Jurkštas V. Motiekaičio sklandytuvai // Sparnai. – 1975. – Nr.4. – P.19.
34. Kazėnas K. Šiauliečio rekordas // Tiesa. – 1975 09 02.
35. Kazlauskas R. Žirgeliai, drugeliai „Libello“ // Mūsų gamta. – 1988. – Nr.6. – P.19.
36. „Kiek mūžų budėjo“ // Raudonoji vėliava. – 1981 07 25.
37. Kuolas S. Inžinierius P. Motiekaičio „Hoby“ // Vakarinės naujienos. – 1965 07 02.
38. Leviškienė E. Ieškojimų virtinė // Raudonoji vėliava. – 1965 10 15.
39. Liekis A. Laimingi žmonės // Moksleivis. – 1973. – Nr.3. – P.9–11.
40. Liekis A. Laimingi žmonės. – V. – 1973. – P.26–41.
41. Lukoševičius P. Reikėjo berniukams padangių žydrų // Mūsų kraštas. – 2000 01 29.
42. Lukšys S. Aviamodelių sportas Lietuvoje 1935 – 2000 m. – V. – 2000. – P.7, 8, 9, 13, 14–20, 22–25, 26, 29, 36, 48, 72, 83, 115, 142, 183, 188, 189, 190, 202, 205.
43. Molevičius A. P. Motiekaičio pasaulio rekordas // Komjaunimo tiesa. – 1968 06 11.
44. Motiekaitis Petras // Lietuvių enciklopedija. – T.37. – Boston. – 1985. – P.413.
45. Motiekaitis Petras // Lietuviškoji tarybinė enciklopedija. – T.8. – V. – 1981. – P.19.
46. Motiekaitis Petras // MLTE. – T.2. – V. – 1968. – P.638.
47. Motiekaitis Petras // Tarybų Lietuvos enciklopedija. – T.3. – V. – 1987. – P.151.
48. Motiekaitis P. Ilgas kelias iki rekordo // Sparnai. – 1977. – Nr.1. – P.18 – 19; Nr.2. – P.21.
49. Motiekaitis P. Neakivaizdinė kova su italų G. Pelegiu // Sparnai. – 1977. – Nr.3. – P.18–19.
50. Motiekaitis P., Pranskėtis A. Jaunasis aviamodelistas. – V. – 1957.
51. Navaitis V. Lietuvos rekordai. – V. – 1993. – P.142.
52. Pasaulio rekordas // Sportas. – 1975 09 02.
53. Peleckis L. Sparnai paklūsta atkakliams // Komjaunimo tiesa. – 1981 07 11.
54. Petras Motiekaitis – geriausias miesto sportininkas // Raudonoji vėliava. – 1969 12 31.
55. Petras Motiekaitis // Mokslas ir technika. – 1986. – Nr. 2. – P.1.
56. Petras Motiekaitis (1920 – 1988) / Lankstukas. – Šiauliai. – 1989.
57. Petras Motiekaitis (1920 01 – 1988 01 22) // Raudonoji vėliava. – 1988 01 22.
58. Petro Motiekaičio asmens fondas // Šiaulių apskrities archyvas. – F.858.
59. Petro Motiekaičio knyga // Raudonoji vėliava. – 1971 01 30.
60. Pivorius K. Augo Manaituose berniukas // Lietuvos pionierius. – 1968 03 01.
61. P. Motiekaičio pasaulio rekordas // Raudonoji vėliava. – 1968 06 12.
62. P. Motiekaičio pasiekimas // Sportas. – 1981 10 10.
63. P. Motiekaičio rekordai // Raudonoji vėliava. – 1970 06 18.
64. P. Motiekaičio rekordas // Komjaunimo tiesa. – 1969 09 05.
65. P. Motiekaičiui – „Garbės ženklas“ ordinas // Raudonoji vėliava. – 1968 07 30.
66. P. Motiekaičiui 50 // Raudonoji vėliava. – 1970 01 30.
67. Pranskėtis A. Fenomenalus P. Motiekaičio pasiekimas // Sportas. – 1960 06 16.
68. Pranskėtis A., Juknevičius J. Pasaulio rekordininkas // Komjaunimo tiesa. – 1964 03 17.
69. Pranskėtis A. Mažosios aviacijos trisdešimtmetis // Tiesa. – 1965 12 05.
70. Pociūtė U. Aviamodelizmo sporto rekordininkas, aistringas fotografas, gamtos tyrinėtojas // Šiaulių kraštas. – 1995 02 03.
71. Stanelis A. Pasaulio rekordininkas gyvena Šiauliuose // Raudonoji vėliava. – 1963 08 10.
72. Tarybinės tėvynės sargyboj. – V. – 1975. – P.172.
73. Vaupšas A. Padangių sužavėtas // Sportas. – 1967 10 21.
74. Бледа С. Сердцу – не стареть // Правда. – 1970 06 28,

Dailininkas poetas kunigas Petras Markevičius

Būsimasis kunigas, dailininkas ir poetas Petras Markevičius gimė 1912 m. gegužės 30 d. Utenoje, amatininkų Juozo Markevičiaus ir Onos Baltrūnaitės šeimoje. Tėvai buvo matę pasaulio žmonės, net Maskvoje gyvenę.

Petras 1924 m. baigė Utenos pradžios mokyklą, o 1933 m. – gimnaziją. Tais pačiais metais įstojo į Kauno kunigų seminariją. Kunigu išventintas 1938 m. birželio 11 d.

P. Markevičius vikaravo Pumpėnuose, Vabalninke (čia kartu ėjo ir mergaičių žemės ūkio mokyklos kapeliono pareigas), Kamajuose. Klebonu buvo Daunoriuose, Upytėje, Anciškyje, Dambavoje, o nuo 1964 m. iki mirties – Biliakiemyje. Tiesa, K. Misius ir R. Šinkūnas rašo, kad Biliakiemyje jis kunigavo nuo 1940 m., o vėliau čia buvo paskirtas klebonu. B. Kviklys teigia, kad jis ten klebonavęs 1983 m.

Dambavos parapijos klebonu Petras Markevičius buvo 1958-1964 metais.

Klebonaudamas Upytėje, kunigas P. Markevičius kuravo Ėriškių parapiją. Dar 1924 m. ėriškietis Mykolas Klikūnas buvo paaukojęs bažnyčiai pinigų. Už juos kunigas P. Markevičius pastatė naują didįjį altorių, perdengė bažnyčios stogą cinkuota skarda. 1939 m. bažnyčios vidus ir išorė išdažyti aliejiniais dažais. Buvo pradėta statyti ir parapijos salė, bet prasidėjusio Antrojo pasaulinio karo bei okupacijų laikmečiai nebeleido šio darbo baigti.

Būdamas Biliakiemio klebonu, P. Markevičius, kartu su kitais kunigais pasirašė protesto laiškus tuometiniams TSRS vadovams L. Brežnevui, J. Andropovui, M. Gorbačiovui.

Nuo 1931 m., dar būdamas gimnazistu, Petras Markevičius pradėjo rašyti eilėraščius. Kūrinėlius spausdino gimnazijos sienlaikraštyje, vėliau – laikraščiuose. Pasirašinėdavo *Petras Markaitis*. Jo religinės poezijos paskelbta Lietuvos ir JAV lietuvių išėivijos žurnaluose. Po mirties išleistas 83 eilėraščių rinkinys „Viršukalnių aidas“ (1990), iliustruotas autoriaus tapybos darbų nuotraukomis. P. Markevičiaus eilėraščių kompozicija grindžiama klasikinės ritmikos dariniais, artimais V. Mykolaičiui-Putinui ir J. Baltrušaičiui. 1933-1938 m. kūryboje ryškiai susiformavo jo poezijai būdingas kryžiaus ir aukos įvaizdis. Pasiryžimas tarnauti Dievui ir žmonėms nuspalvino visą poetinį pasaulį: „*Aš – blėstanti dulkė, o didis Kūrėjau, / šventuos spinduliuos pasinert panorėjau*“.

Parašė poezijos ir vaikams, kurios rinkinėlis „Vienas žodis“ irgi išleistas po autoriaus mirties 1990 m.

Jau gimnazijoje išryškėjo ir kitas meninis polinkis – piešti. Daugiausia kunigas tapė XX a. 7 ir 8 dešimtmečiais. Tapyba reiškė meilę gamtai, žmogui, Kūrėjui. Tapė aliejiniais dažais ant kartono. Paveikslų nerėmindavo.

Tapybos parodos surengtos irgi po kunigo mirties: pirmoji 1988 m. Utenoje, vėliau – Panevėžyje, 2003-iaisiais Naujamiesčio dailės galerijoje.

„*Ak, norėčiau dar pabūti. / begaline meile degti / kaip lempelėje ugnelė / prieš altorių dieną naktį!*“ – eilėraštyje „Nusineš mane netrukus“ skelbė kunigas. Deja, 1987 m. balandžio 25 d. kunigas Petras Markevičius mirė. Palaidotas Utenos bažnyčios šventoriuje.

P. Markevičius buvo idealistas, žavėjosi jaunais žmonėmis. Dėl tokio kuklumo mažai kas ir žinojo tylų provincijos kunigą, po motinos mirties kantriai nešusį, ir kasdieninės buities našta: su gėlėmis ant lango, dėl kurių žiemą bijodavo išvažiuoti pas toliau gyvenusius gimines, su keliomis lysvelėmis varginančio daržo, su amžinai gendančiais tranzistorium ir televizorium... „*Toli, vienišoj vienuoj, nuo pasaulio atskirtas, su girios dvasia svetima gyvenu*“, – prisipažįsta poetas. Visą savo sielą kunigas sudėjo į maldą ir kūrybą.

Literatūra

1. A. A. kun. Petras Markevičius (P) (1912 – 1938 – 1987) // Katalikų kalendorius žinynas 1988. – K. – V. – 1988. – P.165.
2. Aidukaitė R., Sokolnikova S. Kunigas Petras Markevičius // Tarnavę Dievui ir žmonėms, Konferencijos, įvykusios 2002 m. gruodžio 20 d., pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2002. – P.4.
3. Aidukaitė R., Sokolnikova S. Kunigas Petras Markevičius // Tėvynė. – 2003 03 05.
4. Galkienė D. Atsisveikinta su Petro Markevičiaus tapyba // Tėvynė. – 2003 07 09.
5. Juknevičius P. Dambavos parapijos kunigai / Lankstukas. – Panevėžys. – 2002.
6. Kubilius V. Markaitis // Lietuvos literatūros enciklopedija. – V. – 2001. – P.314.
7. Kviklys B. Lietuvos bažnyčios. Panevėžio vyskupija. – T.4. – Chicago, Illinois. – 1984. – P.115, 166.
8. Lietuvos katalikų bažnyčios kronika (toliau – LKKB). – T.7. – Chicago. – 1984. – P.328, 573.
9. LKKB. – T.9. – Chicago. – 1989. – P.130, 132, 134, 135.
10. Misius K., Šinkūnas R. Lietuvos katalikų bažnyčios. – V. – 1993. – P.131.
11. Prasevičius E. Dambavos bažnyčios istorijos fragmentai. – Radviliškis. – 1995. – P.8.
12. Slavinskaitė I. „Toli, vienišoj vienuoj, nuo pasaulio atskirtas // Markaitis P. Viršukalnių aidas. – V. – 1990. – P.5–13.

Mokslininkė iš Burbiškio

Būsimoji inžinierė technologė Ona Tučaitė gimė 1925 m. rugsėjo 1 d. Burbiškio kaime, tuometiniame Smilgių valsčiuje (dabar – Radviliškio r.) dvaro darbininkų šeimoje. Pradžios mokslus veikiausiai ėjo Dambavoje.

Po to mokėsi Šeduvos gimnazijoje, o 1945-1950 m. studijavo Kauno universitete. Su paskutine laida baigė Cheminės technologijos fakultetą. O. Tučaitė buvo palikta aukštojoje mokykloje, tik jau pervardytoje į Kauno politechnikos institutą (KPI), pedagoginiam ir moksliniam darbui. Nuo 1951 m., tai yra nuo pirmos KPI dienos, ji paskyrė šiai mokyklai visą savo gyvenimą. Pradžioje dirbo Cheminės technologijos fakulteto neorganinės chemijos katedroje. Čia dirbdama 1959 m. O. Tučaitė apgynė kandidatinę disertaciją, o 1961 m. jai buvo suteiktas docentės vardas.

Kai 1959 m. Klaipėdoje buvo įsteigtas KPI vakarinis skyrius, ji nedvejodama pasiryžo persikelti į uostamiestį, nes čia labai trūko patyrusių dėstytojų. O. Tučaitė buvo paskirta KPI Klaipėdos fakulteto dekane. 1969 m. ji atsisakė šių pareigų. Docentė dėstė chemijos ir statybinių medžiagų kursą. Beje, Technologinių procesų katedros istorijos pradžia neabejotinai sutampa su KPI filialo įsteigimu Klaipėdoje 1959 metais, kai jame buvo pradėtas dėstyti chemijos kursas. Nors čia dirbo ir aukštos kvalifikacijos chemikės - doc. dr. Ona Tučaitė, doc. dr. Danutė Kudarauskienė, bet ilgą laiką (iki pat 1977 metų) buvo skaitytos tiktai bendrosios chemijos paskaitos. 1976 metais atvažiavus dirbti į Klaipėdą profesoriui habil. dr. Viliui Židoniui, vėliau ir profesoriui habil. dr. Juozui Cipariui ir pervedus iš Kauno į Klaipėdą chemijos pramonės mašinų bei aparatų specialybę, chemijos studijos KPI Klaipėdos fakultete buvo labai praplėstos: jau dėstomos neorganinės chemijos, organinės chemijos, fizikinės ir koloidų chemijos disciplinos, žinoma, neskaitant tokių chemijos inžinerijos disciplinų kaip cheminės technologijos procesai ir aparatai, chemijos pramonės mašinos ir aparatai, cheminės aparatūros konstravimo pagrindai, chemijos technologinių linijų automatizavimas ir kt. Sukurta laboratorinė ir kvalifikacinė bazė, įgytas dėstytojų patyrimas ateityje sudarė sąlygas įkurti Klaipėdos universitete chemijos inžinerijos ir aplinkos inžinerijos specialybes.

1980 m. doc. dr. O. Tučaitė išėjo į užtarnautą poilsį, bet fakulteto nepamiršo ir, reikalui esant, talkindavo kolegoms. Ona Tučaitė mirė 1991 m. sausio 27 d.

Docentė yra paskelbusi mokslinių straipsnių apie statybines medžiagas (politionatus, metalų koroziją). Išėjus į pensiją išryškėjo jos polinkis į meną: ji sukūrė nemažai įdomių gintarinių dirbinių.

Literatūra

1. Bukauskas A. Trumpa Šeduvos miesto istorija. – Utena. – 1992. – P.21.
2. Docentė Ona Tučaitė (1925 – 1991) [Nekrologas] // Studijų aidai. – 1991 01 31.

3. Juknevičius P. Mokslininkė iš Burbiškio // Krašto mokslininkai: pažangos ir atradimų keliu. Konferencijos, įvykusios 2004 m. vasario 27 d., pranešimų tezės. – Panevėžys. – 2004. – P.10–11.
4. Juknevičius P. Mokslininkė iš Burbiškio // Tėvynė. – 2004 04 07.
5. Linkevičius J. Šeduvos mokyklos dešimtmečiai. – V. – 1999. – P.81.

Turinys

Garsus jėzuitas Jonas Pašakauskis.....	4
Bibliografas tautosakininkas Jonas Koncevičius.....	9
Dievdirbys Jonas Danauskas	12
Švietęs žmones kunigas nebuvo valdžių mėgstamas.....	14
Profesorius Jeronimas Šliogeris.....	17
Literatas visuomenės veikėjas kunigas Juozas Šnapštys-Margalis.....	18
Skulptorius Kazys Ulianskis ir jo kūrybinis palikimas Panevėžio krašte..	21
Visuomenės veikėjas advokatas Rapolas Skipitis.....	25
Literatas ir pedagogas Stasys Naginskas.....	29
Prelatas Antanas Grigaliūnas.....	32
Dailininkas ir poetas Jonas Martinaitis.....	33
Mokytojas Kazimieras Plungė.....	37
Prelatas Leopoldas Pratkėlis.....	38
Jo dėka gimtinė tapo žinoma pasaulyje.....	39
Dailininkas, poetas kunigas Petras Markevičius.....	44
Mokslininkė iš Burbiškio.....	45

P. Juknevičius Jais garsus Daugyvenės kraštas
Knygelėje pateikiama 16 su Daugyvenės kraštu susijusių žinomų žmonių
biografijų. Yra šaltinių ir literatūros sąrašai.

UDK 929(474.5)

Ju 56

ISBN 978-9955-850-01-4

Tiražas 300 egz.

Išleido ir spausdino LT PRINT spaustuvė,
Savanorių a. 12, Panevėžys
Tel./Faks. 8 45 436713